БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 138 (4928). 1961 ч. июнь 13, вторник. | Өртээ 2 көп.

СЭКП-НИҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ БЕЛЕТКЕЛДИҢ ЧУГУЛА КЕЗЭЭ

Чеди чыл планының чедиишкинниг болуру бүдүрүлгелерге болгаш тудугларга, колхозтарга болгаш совхозтарга, эртемниң албан черлеринге дорт шиитпирлеттинер деп эш Н. С. Хрущев СЭКП-ниң XXI съездизинге илеткелинге чугаалаан. Төөгүлүг чеди чыл планын хуусаа бетинде боттандырар, социалистиг хүлээлгелерни чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир дээш чер-черниң партия эге организацияларының, коммунист бүрүзүнүң харыысалгазы болгаш ролю ынчангаш улам бедээн.

Партия эге организацияларының амыдыралында улуг ужур-дузалыг чугула болуушкун — отчёттар болгаш соңгулдалар бистиң областын чамдык черлеринде эгелей берген. 1961 чылдың часкы тарылгазының үезинде тараажылар болгаш механизаторлар ортузунга массâ-политиктиг база организакчы ажылды элээн күштелдиргенин Бии-Хемде «Искра» колхозтуң, «Өөк» совхозтуң коммунистери боттарының чоокта чаа болган отчёттуг болгаш соңгулдалыг хуралдарынга демдеглевишаан, партия организацияларының ажылында улуг четпестерни илереткеннер. Чижээ, «Өөк» совхозта партия организациязы (секретары эш Суров) коммунистиг күш-ажыл бригадазы болгаш шалыпчызы деп бедик ат дээш шимчээшкинни барык удуртпайн келген, комплексилиг бригадаларны тургузарынче, мал ажылын механизастаарынче кичээнгейни кошкаткан. «Искра» колхозта партия организациязы (секретары эш Зябрев) малчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды четпес чорудуп турган.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир дээш демиселче массаларны эвилелдээр, ажылчы чоннарның ортузунга коммунистиг кижизидилгени күштелдирер талазы-биле ажылдың дуржулгазын түннээри, анализтээри— партия организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарының эң чугула кол сорулгазы болур. Чедип алдынган үүлдерни шүүгүмчүлечи ёзу-биле түннеп, үнелеп көөр чорук чедир кылдынмаан үүлдерни болгаш ажыглаттынмаан аргаларны илередиринге, партия эге организацияларының моон соңгааргы ажыл-чорудулгазының программазын тодаргай чогаадырынга боттуг арганы бээр.

Бистиң областың колхозтарында, совхозтарында болгаш үлетпүр бүдүрүлге, тудуг болгаш транспорт черлеринде партия организацияларының хөй нуруузунга отчёт-соңгулдалыг хуралдар бо чылдың июль болгаш август айларында болуп эртер. СЭКП райкомнарының, Кызыл хооркомунуң амгы үеде соңгаарладып болбас чугула сорулгаларының бирээзи түдел дизе, партия организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга белеткелди хүн бүрүде тодаргай удуртурунда, бо талазы-биле партия организацияларынга практиктиг дузаны чедиринде, а отчёт-соңгулдалыг хуралдың бедик деннелге организастыг эртери аңаа хынамчалыг белеткелден кол хамааржыр.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында 13 парткомнар бар. Парткомнарның болгаш оларның составында партия эге организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга белеткелче онза кичээнгейни салыры чугула. Отчёт-соңгулдалыг хуралдың кажан, каяа болурун бүгү коммунистер баш бурунгаар билген турар ужурлуг. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, төрээн партиязының XXII съездизинге белектиг ужуражыр дээш Каа-Хемниң колхозчулары 1961 чылда күрүнеге эът садар планын 50,8 хуу, сүт садарын —51 хуу кылдыр амгы үеде күүседип, мурнуку одуругда чоруп турарлар. Ындыг болза-даа, ол районда «Совет Тыва» колхозтуң өске ажыл-агыйлардан хожудан турарының, инектериң автосаалдазын амга чедир боттандырбаанының чылдагааннарын коммунистер боттарының отчёт-соңгулдалыг хуралында тодаргай болгаш принципиалдыг илередир, төрээн колхозун эң чоокка үеде мурнакчыларның деңнелинге чедирериниң боттуг арганы чугаалажып көөр ужурлуг.

1961 чылдың часкы тарылгазын хожудадып чорутканының, малчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды кошкак тургусканының чылдагаанын «Улуг-Хая» совхозтуң коммунистери парткомнуң бюрозундан шыгыы айтырар, ажылда четпестерни шиитпирлиг чайладырын ооң чаа соңгуттурар составындан негээр хүлээлгелиг. Коллективтиң алган социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттинмейн келген чылдагааннарынче, продукциянын чамдык хевирлериниң шынарының ам-даа багайынче Кызылдың алгы заводунуң коммунистериниң кичээнгейни угландырбайн барып болбас.

Коммунистериниң улуг отряды совет албан черлеринде ажылдап турар. Оларның ыдыктыг хүлээлгези — күрүне аппарадынга партийжи салдарны чедирери, совет албан черинин ажылынга ленинчи стиль дээш, бюрократизмге удур шиитпирлиг демисежири болур. Медицинаның ортумак эртемниг 33 ажылдакчыларының агар политика өөренир бөлгүмү 1960—1961 өөредилге чылында чүге ажылдаваанын область эмнелгезинде партия организациязының секретары эш Киселевадан коммунистер принципиалдыг шүүгүмчүлекчи ёзу-биле айтырар ужурлуг.

Үлетпүрүнүң, тудугнуң, транспорттуң, садыгның, а ол ышкаш совхозтарның коммунистери администрацияның ажыл-агый ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени боттандырар талазы-биле комиссияларны база катап соңгуурлар. Ол комиссияларны тургускан чорук партийжи контрольга организастыг тодаргай хевирни хандырган болгаш аңаа калбаа-биле киржир арганы коммунистерге берген. Партийжи контроль комиссияларының ажыл-чорудулгазын улам-на идепкейжидери, күүселдениң хыналдазының хөй-ниитичи хевирлерин дээре ажыглаары амгы үеде онза улуг ужурдузалыг.

Ажыл-агыйны болгаш ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин удуртурунга парторганизация бүрүзүнүң бедик ролюн болгаш онза харыысалгалыын коммунистер кончуг эки билир. Ынчангаш, партбюроларның болгаш партия комитеттериниң составынга ажыл-хереки эң дээре организастап билир, авторитеттиг эштерин соңгуурун коммунистер күзээрлер. Партия организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдары болза, бодунуң XXII съездизинге бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың белеткелиниң чугула кезээ болуп турар.

Кремльде совет-индонези найыралдың митингизи

МОСКВА. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Индонезияның улустарының аразында найыралдың митингизи Кремльдин Улуг ордузунга июнь 10-да болган.

Президиумга доктор Сукарно, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев, өске-даа совет удуртукчулар, а ол ышкаш индонези аалчылар көстүп келирге митингиниң киржикчилери оларны динмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Моссоветтиң күүскомунуң даргазы Н. И. Бобровников митингини ажыткан. Куйбышев аттыг электрозаводтуң ажылчыны А. Г. Широченко, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү, «Совет Эвилели — Индонезия» ниитилелдиң даргазы А. А. Губер, Азияның болгаш Африканың чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының совет комитединин кежигүнү В. Л. Кудрявцев, Москваның Ломоносов аттыг Күрүне университединиң студентизи И. П. Воронина, национал айыыл чок чоруктун министри, индонези армиянын штавының начальниги генерал Насутион, бирги министриниң бирги оралакчызы, хуваалда министри доктор Леймена митингиге чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтин база Индонезия Республиканың президентизи болгаш премьер-министри доктор Сукарнонуң чугааларын изиг йөрээл салыышкынары-биле уткаан.

Хойдан-на 2,3 кг дүк

МӨРЕН. Төре-Хөлдүн Чинге-Сукпакта 36 кижи, а Мөрен-Аксында—78 кижи ажылдап турар. Бирээзи—12 хачылыг, өскези — 8 хачылыг ийи агрегат эртенден орай дүнге чедир соксаал чокка хөделип турар. Ол болза, Эрзин районда «Мөрен» колхозтун хой кыргыыр черлеридир.

Күш-ажылды шын организастаанындан колхоз 12300 хойнун деңкезиин кыска үеде кыргып апкан, а дүк хойдан ортумаа-биле 2300 грамм болуп турар. Үш мүн ажыг өшкү шупту кыргыттынган, а баш бүрүзүнден 350 грамм чөөк ажаап алдынган. Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Айдың-оолдун редакцияга дыннатканы болза:

— Бо чылын күрүнеге 330 центнер дүк белеткээр хүлээлгелиг бис. Ону долдур болгаш ажыр күүседип болурунун бүгү аргалары бар. Баштайгы кыргыттынган дүктен 50 центнер дужааттынган. Кыргылда черлеринде дүктү сорттап арыглаар, тырып шарыыр звенолар база эки ажылдап турар.

Кайы-даа кыргылда черинге баарга, ында шимелде көрүштүг, демниг күш-ажыл хөглүг. Кижилерниң хүн бүрү ажылын көргүзүг самбызында үргүлчү демдеглеп, агитхуудусту доктаамал үндүрүп турар.

Өңнүг металлургияның ажылдакчыларын шаңнааны

Өңнүг металлургияны хөгжүдеринге чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1961 чылдың июнь 9-тагы Чарлыы-биле Тыва автономнуг областан дараазында кижилерни шаңнаан:

«Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле:

Түмен-Хөө Сергей Мечикович — «Тывакобальт» деп руда эргелелиниң өрүмнээшкинниң ээлчег мастери.

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле:

Саенко Виктор Федорович — «Тывакобальт» деп руда эргелелиниң директору.

Совет-индонези документилерге ат салганы

МОСКВА, июнь 10. Совет-индонези документилерге ат салыышкыны Кремльдин Улуг Ордузунга болуп эрткен.

ССРЭ-ниң Камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский, национал айыыл чок чоруктун министри, индонези армиянын штавының начальниги генерал Насутион олар документилерге ат салганнар.

Документилерге ат салып турар үеде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, эштер Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов болгаш өскелер-даа киришкеннер.

Ат салыышкынының үезинде индонези талаан президент болгаш премьер-министр доктор Сукарно, бирги министриниң бирги оралакчызы, хуваалдалар министри доктор Леймена, Индонезияның улустуң түр консультативтиг конгрезинин даргазының оралакчызы полковник Вилуйо Пуспоюдо болгаш өскелер-даа киришкеннер.

(СЭТА).

ВЦСПС-ТИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Профэвилел организациязының чугула сорулгазы

ВЦСПС-тин президиуму «Ниитилелге ажыктыг, күш-ажылдан ойтадаар болгаш ниитилелге удур маңгыс ёзу-биле амыдырап чоруур кижилер-биле демиселди күштелдирер талазы-биле профэвилел организацияларының ажылынын дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Ниитилелге удур маңгыс ёзу-биле чурттап турар чамдык идегеттер-биле демиселди улам ыңай күштелдирер дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1961 чылдың май 4-те Чарлыының хөй ниитичи-политиктиг улуг ужурдузазын демдеглевишаан, ВЦСПС-тин президиуму профэвилел организацияларының кол кичээнгейин ниитилелге удур үүлгедиглерни баш удур болдурбазынче болгаш чайладырынче угландырар ужурлуг деп санап турар. Ол сорулганы барымдаалаан, бүдүрүлгелерге болгаш клубтарга, культура бажыңнарына болгаш Ордуларына, кызыл булуннарга кижизидилгелиг ажылды күштелдирери, ажылчы чоннарның хуралдарын, күш-ажылды болгаш социалистиг өнчүүн коммунистиг ёзу-биле көөр дугайында, совет хоойлуларны болгаш ниитилелдиң чурумнарын сагыыр дугайында лекциялары болгаш илеткелдерни үүгүлчү чорудары эргежок чугула.

Тайылбыр ажылын калбаа-биле чорудары-биле кады ажылдан озалдаарларга болгаш чалгааларга удур, хулиганнарга болгаш арагалаашкынга, хөөлилээшкинге болгаш чижеңсадыг кылырларга удур демиселге ажылчы чоннарның боттарын киириштирерин профэвилелдериниң фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттеринге дааскан. Маңгыс идегеттерге удур олар шыдажып олурар аргажок байдалды болгаш ниитинин буруу шавыышкынын тургузар ужурлуг.

Хөй-ниити организацияларындан азы күрүне органнарындан сагындырыг алган кижилер оларга доктаадып берген хуусаазында ак-сеткилдиг күш-ажылчы амыдыралдын оруунче кирбес болза, бүдүрүлгелерниң, цехтерниң, албан черлериниң, организацияларның ажылчы чоннарның коллективтери ындыг кижилерни, күш-ажылчы эвес арга-биле байыш алган хөөрөнгизин хавырбышаан, шөлүдүп барган черинге күш-ажылга ыяавыла киириштирбишаан, тускай айыткан черже ийиден беш чыл чедир хуусаа-биле шөлүүр дугайында хөй-ниитиниң буруудадыр доктаалын үндүрер ужурлуг.

Улустуң эки-тура дружиналарын ажылынга дузалаарын профэвилел организацияларына дааскан.

Хөй-ниити организацияларының дилээн ёзугаар шөлүүтүрген черинден хуусаа бетинде хосталган кижилерни ажылга ёй-шаанда таарыштыр тургузар талазы-биле хемчеглерни ажыл-агый удуртукчулары-биле кады алырын фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттеринге хүлээткен. (СЭТА).

КАРАГАНДАНЫҢ ШАХТЕРЛАРЫНДА

КАЗАХ ССР. «Үшкү Вертикальная» деп шахтаның Михаил Бондалетовка баштаткан коммунистиг күш-ажыл бригадазы Караганданың дагжыларының социалистиг чарыжынга бирги черни каш-даа чылдарда улаштыр ап келген. СЭКП-ниң XXII съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир пландан артыкка 5000 тонна оттулар үүлүү бээрин коллектив хүлээнген. Ол хүлээлге хуусаа бетинде күүсеттинген.

Чурукта: коммунистиг күш-ажыл бригадазының дагжылары (солагай талазындан оң талазынче) Виктор Коваленко, Михаил Бондалетов, Гаяи Садыков болгаш Николай Каламеец.

Фото Я. ТУРИННИИ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Алган хүлээлгени күүседир, СӨГЛӘӘН СӨСТҮ ӘӘЛӘӘР

1.030 центнер хаван эьди дээш

Эьт бүдүрерин көвүдедириниң талазы-биле чугула журлавырларның бирээзи хаван ажылын бүгү хемчегбиле хөгжүдери болур. Бо айтырыгны Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң хаван фермазының ажылдакчылары эки билип турар.

Ол хаван фермазы районда дээре фермаларның бирээзи, ында ажылга кызымак, эки кижилер ажылдап турар. Амгы үеде фермада 1.112 баш хаваннар бар.

Ферма эргелекчизи П. И. Горев бодунуң ажыл-херээнге кызымак, эки организакчыларының бирээзи. Ферманың ажылының болгаш ында кижилериниң дугайын ол ынакшыл-биле чугаалап турар.

— Чүгле май айда ферма 338 хаван ооларын алган. Бо талазы-биле хаван ажаакчызы М. С. Смирновановың, А. И. Гореванын, Б. Кара-кыстын база Р. Е. Тулинованың ак-сеткилдиг ажылын демдеглээри чугула. Олар амыр-дыжын-даа бодавайн, хаван ооларын дүн-хүн чок хүлээп ап турган—деп Павел Иванович чугаалаан.

Хаван фермазының коллективи бо чылын 1.030 центнер хаван эьдин күрүнеге дужаар болгаш дараазында чылга 900 баш хаваннарны артырып алыр деп бедик хүлээлгени алган.

Ам фермада хүлээлгелериниң күүседези дээш демиселдиң изиг-түлүк үезин. 90 центнер хаван эьди күрүнеге дужааттынган. Надежда Христофоровна Горева биле Прасковья Григорьевна Шишигина хаваннарны семирти азыраар талазы-биле эки ажылдап турар. Хаван фермазында чемнер болгаш суг берилдезин механизастаны, чем хайындырар черни тургусканы хаваннарны чедиишкиниг семиртиринге дузалап турар. Хаваннарны одарладып семиртирбиле ферма картофель база тарып алган.

Хаваннарны азырап ажаарынга кажаалар чедишпезин, ферма мал чемнери-биле четче хандыртынмайн турарын малчыннар колхоз баштаар черинге хомудап турар. Бир эвес бо четпестер узуткаттынар болза хаваннарның баш санын ийи катап көвүдедип, хаван эьди бүдүрер талазы-биле хүлээлгевисти чедиишкиниг күүседип шыдаар бис деп ферма эргелекчизи аш Горев чугаалап турар.

В. БАЯК.

ЭЭРБЕКТИҢ КЫРГЫЛДА ПУНКТУЗУНДА

Электри кыргылда агрегадының хачыларының дааш-шимээни кулак үүк. Көк-көк халаттарлыг аныяк ооолдар, кыстар-даа чай чок ажылдаан: чамдыктары хойлар кыргаан, өскелери шуут фабрикаже адрестээн шоодайларда дүк савалаан, кыргыыр хойлар дажыглаан турлар.

Кыргылда пунктузунуң чанында бөдүүн дүктүг хойларны хойжулар кодан-кодан аайы-биле бөле дозуп доктааткан турар. Бо дээрге Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң Эөрбек участогунда хой фермазының төвү-дүр. Дизел-биле ажылдаар электростанцияның күжү-биле мында 24 хачылыг агрегат-биле 29 кижи составтыг аныяктар колдаан кыргыычылар ажылда хаара туттунган. Пунктуга 10 мүн ажыг хойнуң дүгүн кыргыыр. Ам бо хүннерде 2873 баш хой, 444 өскүлер кыргыттынган болгаш олардан 4.509 кг дүктү, 300 ажыг кг чөөктү ажаап алган.

— Силернин фермаңын бо чылын күрүнеге дужаар дүк планы чежел, күүсеттинер аргазы бар бе? — деп, ферма эргелекчизи эш Чүлдүмден сонуургап айтырдывыс.

Ол мынчаар харылады: «Бүгү хой хүр кыш ашкан, деңгилде күжү-даа эки, дүгү-даа чаагай-дыр. Ортумаа-биле хой бүрүзүнден 2 кг чедир дүк кыргып ап болурунуң аргазы бар, күскү агар дүк-биле катай күрүнеге дужаар 25.070 кг дүгүвүстү күүседип ап шыдаар бис. Чамдык хойжулар боттарынга алган хүлээлгезин харын ам безин күүседип турар апарган. Чижээ, малчын Оюн Седип-оол баштайгы кыргыдадан бир башка онаштыр 2 кг 500 грамм дүк алыр дээн хүлээлгезин күүседип апкан болгаш ийиги кыргылда-биле кады ол хойжу хүлээлгезин алаан ажыр күүседир. Кыргыкчыларның хөй кезин ажылга баштайгы хүндеп эгелээш-ле кызымажкай чоруун көргүскеннер. Пунктуда Кара-Сал Алдын-оол, Халбы Чизепей, Биче-оол Сергей, Седип-оол Михаил, Оюн Ширин-оол оларның кижи бүрүзү хүнде 40 кг дүк кыргыыр турган, 50—60 кг чедирип турар. Кол сорулга кыргылданы организастыг чоруткаш, грамм-даа дүктү чидириг чокка ажаап алыры болур.

Ээрбектин малчыннарында кыргылда ажылы-биле кады чайлагдаашкын база эгелээн. Ам 13 малчыннар чайлагларже көжүп үнгүлээн, арткан малчыннарны үш автомашина-биле сайгара көжүрүп, чайлагларже чедирип турар.

Д. ЕНДАН.

Хүлээлге күүсеттинер

«Кара-Хөл» колхоз 1961 чылда алган социалистиг хүлээлгелериниң чамдык чүүлдерин багай эвес күүседип турар. Эрткен 5 айларның түннели-биле четче хандыртынмайн турарын малчыннар колхоз баштаар черинге хомудап турар. Бир эвес бо четпестер узуткаттынар болза хаваннарның баш санын ийи катап көвүдедип, хаван эьди бүдүрер талазы-биле хүлээлгевисти чедиишкиниг күүседип шыдаар бис деп ферма эргелекчизи аш Горев чугаалап турар.

В. БАЯК.

Чаныш сорук киирген

БЕЛДИР-АРЫГ. Тес-Хем районда «Чодураа» колхоз хой кыргылдазын июнь 2-де эгелээн. Баштайгы хүннерде кыргыттынган 1390 хойнуң байдалындан ап көөрге дүк арбын: тыва хойларның бирээзинден-не 1500 грамм, а хайнактарныындан 2500 грамм болуп турар. Ол ышкаш кыргыттынган 290 өшкүнүң чөөгү баш бүрүзүнге 400 грамм онаажып турар.

Часкы доңатка холбаштыр кыргылда орай эгелээн болзажок, ажылдың темпизи багай эвес. Кыргылда пунктузунда шимелде, көргүзүг агитациязы, СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чаныш кижилерни күш-ажылче улам сорук киирип турар. Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Шулуу-Маадырның редакцияга дыннатканы болза:

— Бистиң колхоз бо чылын күрүнеге 400 центнер дүк белеткээрин хүлээнген. Ону долдур болгаш ажыр күүседип болурунуң бүгү аргалары бар. Бистиң хоювус 18 мүн, өшкүвүс 600 ажып турар. Хамык ужур хойну чогуур өйүнде кыргып, дүктү чидириг чокка ажаап алырында. Кыргылданы дүргеделири малдын чайгы семиртилгезинге база идиглиг болур.

Бо хүннерде чылгы болгаш мыйыстыг бода мал шупту чайлагларда көжүртүнген. Шуурмакта 4 кезек, Оруку-Шынаада 5 кезек черлерде инек малды, а чылгыны Ужарлыг-Хемниң бажында одарладып турар. Шээр малды чайлагладыры удавас база эгелээр.

«Кызыл сылдыс» колхоз сөөлгү хүннерде күрүнеге 70 центнер дүктү дужааган. Социалистиг хүлээлге өзугаар ам 260 центнерни күрүнеге белеткээри дээш демниг күш-ажыл кыргылда пунктуларында улам калбарып турар.

Чеден центнерни дужааган

БУЛУН-БАЖЫ. Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхозтун малчыннары хой кыргылдазын үш кезек черде чорудуп турар. Электри агрегаттарындан ангыда хол хачыларлыг 74 кижини база организастаан.

Часкы доңатка холбаштыр кыргылда орай эгелээн болзажок, ажылдың темпизи багай эвес. Сөөлгү хүннерде кыргыттынган 5057 хойдан 10983 килограмм дүк ажаап алдынган.

Тыванын национал-хосталгалыг революциязының 40 чыл оюнга, СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чаныш кижилерни кызымак күш-ажылче улам сорук киирип турар. Сорттап арыглаан шарыглыг дүктер чүүрген автомашиналар кыргылда чериндеи хүннүң-не чоруп турар.

«Кызыл сылдыс» колхоз сөөлгү хүннерде күрүнеге 70 центнер дүктү дужааган. Социалистиг хүлээлге өзугаар ам 260 центнерни күрүнеге белеткээри дээш демниг күш-ажыл кыргылда пунктуларында улам калбарып турар.

АКШ-тың президентизи Кеннедиге Н. С. Хрущевтуң тывысканы тайылбыр бижиктериниң дугайында

МОСКВА. (СЭТА). Атомнуг болгаш водородтуг чепсектериниң шенелделерин соксадыр дугайында айтырыгның талазы-биле болгаш Германия-биле тайбыныың керээзин чарып, аңаа үндезилээш, Барыын Берлин дугайында айтырыгны таарыштырып шиитпирлээриниң дугайында айтырыгның талазы-биле тайылбыр бижиктери Венага ужуражыышкыннар үезинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев АКШ-тың президентизи Кеннедиге тывыскан дээр дугайында дыңнадыглар даштыкы парлалгада көвүлүлеп келген. Ооң-биле кады даштыкы парлалганың чамдык бижилгелеринде ол документилерни шынчы эвес бижип болгаш чамдык таварылгаларда харын хажыдып тур.[illegible] үүлдер бар.

Бо байдалды барымдаалап көргеш, база ол тайылбыр бижиктериниң иштинде бижээн үүлдер дугайында хөй-ниитиге шын билигни бээр төлээде, ол бижиктерни долузу-биле парлап үндүрери эргежок чугула деп Совет чазак санаан.

Ядролуг чепсектериниң шенелделерин соксадыр дугайында керээни АКШ-биле болгаш Великобританиябиле болдунар-ла дүрген дугуржуп алыр дээш Совет Эвилели бодунуң талазындан бүгү-ле болдунар үүлдерни кылган болгаш кылып турар дээрзин атомнуг болгаш водородтуг чепсектериниң шенелделерин соксадыр дугайында айтырыг талазы-биле тайылбыр бижикте демдеглээн. Ядролуг чепсектиң шенелделериниң бүгү-ле хевирлерин чер болганга болгаш кезээ мөөгеде соксаткан турарынче Совет Эвилели чүткүп турар.

Амга чедир-ле шиитпирлеттинмээн болуп артып турар кол-кол айтырыгларның талазы-биле Совет чазактың туружун ол тайылбыр бижиктe бижип киирген. Ол дээрге — моратория, контроль дугайында айтырыг болгаш инспекцияларның хемчээлиниң дугайында айтырыг болур-дур.

Кол, шиитпирлиг айтырыгдан — чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында айтырыгдан эгелээрин тайылбыр бижиктe оон ыңай саналдап турар. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында ССРЭ-ниң саналдарын олар хүлээп аптар болза, барыын талакы күрүнелериниң контроль дугайында кандыг-даа саналдарын Совет чазактың хүлээп алырынга беленин тайылбыр бижиктe база катап бадыткап турар. Бүгү күрүнелер чепсегленишкинни дүжүргеш, өске чурттарга халдаарының чепсектери оларга чок апарган турар ыңдыг үеде чурт бүрүзү бодунуң айыыл чок болурунуң талазы-биле магадылалдыг болур байдал шынавыла туруп келир. Ындыг байдал турда барыын талакы күрүнелериниң саналдааны кандыг-даа контрольду хүлээп алырынга белен бис дээрзин тайылбыр бижиктe демдеглеп турар.

Германия-биле тайбыныың керээзин соңгаарладыышкын чокка чарары дээш Совет чазак туржуп турар дээрзин өске бир тайылбыр бижиктe айыткан. Тайбыныың керээзин чарар чорукту ГДР-ни азы ГФР-ни ол керээниң бүгү-ле киржикчилери хүлээп көөру-биле совет саналдар холбаштырбайн турар. Бир эвес ийи герман күрүнелер-биле тайбыныың керээзинге ат салырынга АКШ белен эвес чүве болза, ийи керээлерге үндезилээш, тайбың таарыштырылганы боттандырып болур ийик, ынчаарга ол керээлер болза тайбың таарыштырылганың эң чугула айтырыгларының талазы-биле чаңгыс аай негелделерлиг болур ужурлуг.

Германия-биле тайбыныың керээзин чарары Барыын Берлинде байдалды чогумчударының сорулгазын база шиитпирлээн турар ийик. Барыын Берлин дугайында айтырыгны ап көөрге, ону чепсээн дүжүрген хостуг хоорай болдурарындан өске ол айтырыгны оон дээре шиитпирлээриниң оруу чок кылдыр Совет чазак көрүп турар. Кайы-даа күрүнениң талазындан ол хостуг хоорайның херектеринге холгаарлаарынга удур эң-не идегелдиг магадылалдарны тургузарын ССРЭ саналдап турар.

Тайбыныың конференциязын ам-на кандыг-даа соңгаарладыышкын чокка чыгаш, хостуг хоорай болур Барыын Берлин дугайында айтырыгны аңаа үндезилээш шиитпирлээрин Совет чазак саналдап турар. Бир эвес АКШ-тың болгаш барыын талакы өске-даа күрүнелериниң чазактары ол-бо чылдагааннар-биле амгы үеде ону ынчаар кылырынга ам-даа белен эвес болуп турар чүве болза, чогуур үениң иштинде ийиниң аразы болуп турар хуусааны хүлээп алган туруп болур ийик.

Германия-биле тайбыныың керээзиниң болгаш Барыын Берлинде байдалды чогумчударының талазы-биле АКШ-тың чазаанын боттуг кандыг-даа саналдарын чугаалажып көөрүнге Совет чазак белен деп чүвени тайылбыр бижиктe демдеглээн. Ынчаарга бир эвес тайбыныың керээзин чарары эргежок чугула дээрзин АКШ хүлээп көрбейн баар чүве болза, ол дугайында бис хомудалывысты илергейлээр апаар бис, чүге дээрге моон соңгаар соңгаарладып болбас, соңгаарладыры харын-даа айыылдыг болуп турар ол тайбыныың керээзин антигитлержи коалицияның киржикчилери бүгү-ле күрүнелер-биле эвес, харын оларның аңаа ат салырын чүгле күүсээннери-биле чарып, ат салыр апаар болгай бис.

Германия-биле тайбыныың керээзин чарары Европага дайын сөөлүндеги байдалды туюлунга чедир чогумчударынга чугула хемчет болур ийик, олче Совет Эвилели өскерилге чокка күзеп турар болгай дээрзин тайылбыр бижиктиң түннелинде чугаалаан.

Коллективтиң индири

— Хаа парлалгазы бистиң бүлүрүлгелеривисте партия организациязының өзүлүг дузалакчызы боон турар деп, кедээ ажыл-агый автотранспортунуң партия организациязының секретары эш Е. А. Чупрасова чугаалап турар.

Шынында-ла, коллективтиң «За рулем» деп хаа солунун, шоодуглуг «Пресс» деп хуудусту болгаш хаа солуннуң тускай үндүрүлгелерин, бюллетеньнерин көөрге даштыкы девир тургузуу-даа ыраас-чараш, утказы-даа идея талазы-биле бедик болгаш доргу, чечен чогаатты́нган. Оон редактору механик, партия кежигүнү эвес Н. М. Сухинин, чуруктчузу чолаачы К. Ф. Сапельцев олар. Бо эштер партийжи хөй-ниити даалганы ак-сеткилдиг, кызымакай күүседип турар. Ынчангаш партия организациязының секретарының ындыг бедик үнелелди берип турары черле чөптүг.

Транспортчуларның бо мурнакчы коллективи I кварталда чарыштың түннели дээш партия хоорай комитединиң болгаш хооркүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган ажылдап турар. Эткен чылдың IV кварталында бо коллективте шилчиир кызыл тук база турган. Ынчангаш бо коллективтиң тиилелгези таварылга болган эвес, кандыг-бир хевертен күженишкинниң түннели-биле бүгү коллективтиң дем-каттыжышкынныг доктаамал күженишкинниг ажылынын түннели-дир.

Бо коллективте партия, профэвилел, комсомол организациялары политиктиг кижизидилге талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Маңаа хаа парлалганын, оон активчи организакчыларының ужурдузазы дыка көскү боол турар.

— Хаа солунуң ажылында база бир чугула чүве болза анаа үнген шүүмчүлелдиг материалдарны партия, профэвилел болгаш коллективтиң хуралынга чугаалажып көрүп турары азы ол организацияларның удуртукчулары шүүмчүлелдиг материалдарга хамаарыштыр беседа, сургаалда ийикпе хынаданы ыяавыла кылган турары болур.

Солуннуң улуг эвес хемчээлдиг саазының шын планнап турарындан аңаа фоточуруктар, карикатуралар, бодунуң чогаалчыларының шүлүктери бижиттинин, «чаартыкчыларның чугаазы» деп үүлдү доктаамал үндүрүп турар. Ындыг шүлүкчүнүң бирээзи эш Сухинин (солуннуң редактору).

Ук коллектив бодунуң «За рулем» деп хаа солунун «Бүгү улустуң [illegible] ыын, коммунизм тургузары дээш демиселден шандыг чаа, мурнакчы үүлдер төрүттүнүп үнүп турарын болгаш өске-даа өскүзээн бүгү айтырыгларын харын-на солуннар арыннарындан таныжып ап турар.

Ындыг болза-даа солуннарны шын ажыглаарын чагыкчы бүрүзү чедип ап ыштавайн турар: үүгле «улуг караалаар» азы номчаан үүлүнүң алыс-утказын ылап билириниче кичээнгей салбас болгаш өске-даа.

Бистиң чүрттүп үлетпүр бүдүрүлгелеринив, кедээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының ажылының мурнакчы дуржулгаларын төп болгаш область солуннарына калбаа-биле бижип турар. Оны номчуп таныскаш бодунуң практиктиг ажылынга доктаамал бижип турар.

А. ЛЕПЕШКИН.

Электрик Шебаев Павел Бай-Тайганың «Тээли» совхозта одалга аппаратуразын септээринин талазы-биле мастер болуп ак-сеткилдиг, кызымак ажылдап турар.

Чурукта: Шебаев Павелдин ажылдап турары.

Фото А. Смагиннин.

МАЛ АЖЫЛЫНДА ЧУГУЛА ХЕМЧЕГ

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының зоотехниктериниң база мал эмчилериниң бир чугула сорулгазы болза, малды тарып боозадырын болгаш эдержилгезин үлегерлиг, үре-түннелдиг организастаары болур. Чуртка эт, сүт, дук бүдүрерин көөдедири малды тарып боозадырындан болгаш эдержилгезин дээре организастаарындан база кол хамааржыр.

Малды тарып боозадыры — кедээ ажыл-агыйда кончуг депшилгелиг болгаш ажыктыг ажыл. Бо ажылды организаставышаан, будурукчулерниң санын кызырып, буталарны, кошкарларны, хуналарны, аскырларны азырап ажаарынга чарыгдалдарны 5—6 катап өскүзедип болур. Малдың эдержилгезинин болгаш тарып боозадылгазының планын күүсетпес чорук эт, сүт, дук будуреринин, малдың баш санын өстүреринин планын үзеринге чедирип турар. 1960 чылда малдың тарып боозадылгазын болгаш эдержилгезин четпес организастаанының түннелинде областың колхозтары болгаш совхозтары 6483 бызааларны, 90455 хураганнарны, 19500 хаваан оолдарын чедир албаан. Ынчангаш колхозтар болгаш совхозтар 6730 хире тонна эштти, 8332 тонна сүттү, 1537 тонна дуктуг чедир будурбээн.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында малдың кызыраар чоруу ам-даа үзүткаттынмаан. Таңды районнуң колхозтарында төрүүр инектериниң 38 хуузу эткен чылын кызыраан. Ында 1553 инектерниң үүгле 80-нин азы 5,8 хуузун тарып боозаткан. Инектери тарып боозадыр ажылды «Совет Россия» колхозта зоотехник эш Карикова, «Революцияның чалбыжы» колхозтуң зоотехниги эш Попелаев, Сталин аттыг колхозтуң — эш Нагибина олар барык чорутпааннар. Бии-Хем районнуң колхозтарында инектериниң 28 хуузу кызыраан, 1960 чылда ында 2481 инектен үүгле 18 инекти тарып боозаткан. «Кызыл тараачын» колхозта зоотехниктер эштер Усенко, Дедов олар инектерни тарып боозадыр ажылды чорударынга хөөн чок болуп келгеннер.

Инектерни тарып боозадыр ажылды Таңдының «Элегес» совхозта база багай чорудуп турар. Ол совхозтуң инектериниң 38 хуузу кызыраан, а зоотехник эш Зверева малдың кызыраар чоруунга удур демиселди кончуг кошкак чоруткан. Малды тарып боозадыр база эдериштирер хемчеглерни совхозтуң дирекция чери эң четпес организастаан. Чамдык ажыл-агыйларның техниктери малды тарып боозадыр ажылды четпес чорудуп, ол ажылдың шынарынче барык кичээнгей салбайын турар. Тарып боозадылганы чорудар талазы-биле техниктиг ажылдакчыларны белеткээр ажылче чогуур кичээнгей салдынмайын келген. Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозта тарып боозадылганың техниги эш Демиреоол эткен чылын 2000 хойну тараан, а оортан үүгле 297 хураган алган, тарып боозадылганы шынар чок чоруткан түннелинде 700 ажыг хой кызыраан.

Улуг-Хемнин «Чодураа» колхозта зоотехник эш Анай-оол тарып боозадылгага 500 хойларны киргеш, оортан үүгле 19 хураганнарны алган. Ол-ла районга турган Ленин аттыг колхозка техник эш Ак-оол 420 хойларны тарып боозадылгага киргеш, чаңгыс-даа хураганны албаан.

Бай-Тайга районнуң колхозтарынга 26 мун хойларны тарып боозаткан, оортан 23800 хойлар чогуур хуусаазында хураганнаан, Өвүрнүң колхозтарынга тарып боозаткан 11400 хойлардан 10660 хой оолдаан. «Бардык» совхозта тарып боозадылга станциязы (техниктиг ажылдакчы эш Клушин) 438 инектерни тарып боозаткан, а оортан 429 инек азы 97,9 хуузу оолдаан. Бо сөөлгү чижектерни черле алаан түннелдиг деп санап болур.

Барыын-Хемчикке турган «Кызыл тараачын» колхозка 33 инектерни тарып боозаткаш, 32 бызааны алган чорукту багай деп санап болбас. Малды тарып боозадыр ажылды чедишкиннинг чорудуп болур бүгү аргалар областың колхозтарында болгаш совхозтарында бар. Тарып боозадылгага эң дээре уксаалыг будурукчулерниң үрезин ажыглап турар. Ынчангаш тарып боозадылга болза малдың уксаазын эжижиринге чугула ужурдузалыг. Симменталь уксаалыг будурукчулер-биле уксаазын эжижиткен инек чылда 2000—3000 кг сүтү берип турар дээрзин областың малчыннары, ажыл-агый удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери эки билир. Нарын дуктуг кылдыр уксаазын эжижиткен хой бүрүзү ортумаа-биле 2,5 килограммдан 4 килограмм чедир дуктуг берип болур, а уксаазы эжижээн хойларның бирээзи-ле 1,2—1,5 кг дуктуг берип турар.

Малды тарып боозадыр ажыл кончуг ажыктыг-даа болза, мал ажылында бо чугула хемчегни чамдык колхозтарның болгаш совхозтарының удуртукчулары чедир үнелеп көрбейн келген. Малдың кызыраар чоруун үзүткаар талазы-биле ажыл областа бо чылын база четпес чоруп турар. «Сүт-Хөл» совхоз 1961 чылда 600 инекти тарып боозадылгага киирер планныг тургаш, үүгле 35-ти киргген фактыны чүүн-биле тайылбырлаарыл? Инектерни тарып боозадыр ажылды ол совхозтуң зоотехниги эш Балабай организаставайн келген, а директор эш Соловьев ол чугула хемчегни удуртпайн турар. 1961 чылдың баштайгы чартыында «Межегей» совхоз 1100 инектерни тарып боозадыр планныг тургаш, майның төнчүүнге чедир үүгле 111 инекти тарып боозадылгага киргген. Ол совхозтуң кол зоотехниги эш Михайлин бо чугула хемчегни чорударынга хөөн чок болуп келген, а совхоз директору эш Пащенко тарып боозадылганы контрольдан дашкаарлаткан.

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунда 2 зоотехник бар хирезинде-ле малдың тарып боозадылгазын болгаш эдержилгезин багай организастаан турар. Ол колхоз план өзүгаар 350 инекти тарып боозадылгага киирер тургаш, херек кырында үүгле 20 инекти тарып боозаткан. Малды тарып боозадыр ажылды «УТКА-ның 25 чылы», «Улуг-Хая», «Чыраа-Бажы», «Найырал» совхозтарда база-ла колдуунда кылбайн турар. Малды хөй чаш төл ап турган өстүрерин шак ынчаар харыысалга чок көөр чорукту сонсадыр херек.

Малдың баш санын өстүрериге, продуктулуун, уксаазын эжижиринге будурукчулерни — буталарны, аскырларны, кошкарларны, хуналарны эки азырап ажаары, шын ажыглаары улуг ужур-дузалыг. Будурукчулерни кеззеде семис тургузар, оларны хөй витаминниг чемнер-биле азыраар херек. Малды тарып боозадыр болгаш эдериштирер пунктуларны тударынче, дериириниче кичээнгейни күштелдирери колхозтарның болгаш совхозтарының удуртукчуларында болгаттинин турар.

Улуг-Хем районнуң «Чодураа», «Күш-ажылдың хостуу», Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы» колхозтарында малдың эдержилге пунктуларын четпес белеткээн, а «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы эш Самдан малды тарып боозадыр чугула хемчегни чорударындан шуут ойталаан. Бода малды тарып боозадыры-биле чергелештир, хойларның ийиги оолдаашкынын организастаарынга тарып боозадылга пунктулары областың колхозтарынга, совхозтарынга бо чылдың июнь 25-ке чедир ажылдаар. Малды тарып боозадырын организастаар арга чок черлерге хол-биле малды тудуп эдериштирер ажылды чорудар херек. Төрүүр мал бүрүзүнден чаш малды алыр төлөде, тарып боозадылганы база эдержилгени эң дээре организастаары эргежок чугула.

П. УШАКОВ,

областың кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигинин ораалчызы.

Улусчу дружиналар-биле ажыл

«Хөй-ниитинин корум-чурумун камгалаарынга ажылды чонун кирилдинин болгаш СССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин 1959 чылдың март 2-де үндүрген доктаалы ниитинин корум-чурумун тударынга ажылчы чонун ролюн бедик көдүрген.

Областа улусчу дружиналарның штабтары, командалары тургустунгулаан болгаш оларның ажылы багай эвес чоруп турар. Ол чорук болза оларның кежигүннери: коммунистер, комсомолчулар, ажылчыннар болгаш колхозчулар ниитинин корум-чурумун камгалаар чорук совет хамаатызы кижи бүрүзүнүн хөй-ниитичи хүлээлгези деп чүвеим ханыы-биле медереп билин турарын херечилеп турар.

Маңаа Барыын-Хемчик районну чижекке ап көрээли. Чоокка чедирле бо районга ниитинин корум-чурумун үрээр, оон кедерээрге кемниг-херектер үүлгедир чоруктар болганчок-ла болгулаар турган болгай. Сөөлгү үеде ындыг үүлгедиглер дыка эвээжээн. Бо чорукту болза улусчу дружиналарны, эш-хуузунун судтарын тургузуп, оларның кижизидикчи ажыл-чорудулгазын, өске хөй-ниити организациялары-биле чергелештир идепкейжиткени-биле, [illegible] ыын, коммунизм тургузары дээш демиселден шандыг чаа, мурнакчы үүлдер төрүттүнүп үнүп турарын болгаш өске-даа өскүзээн бүгү айтырыгларын харын-на солуннар арыннарындан таныжып ап турар.

Ындыг болза-даа солуннарны шын ажыглаарын чагыкчы бүрүзү чедип ап ыштавайн турар: үүгле «улуг караалаар» азы номчаан үүлүнүң алыс-утказын ылап билириниче кичээнгей салбас болгаш өске-даа.

Бистиң чүрттүп үлетпүр бүдүрүлгелеринив, кедээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының ажылының мурнакчы дуржулгаларын төп болгаш область солуннарына калбаа-биле бижип турар. Оны номчуп таныскаш бодунуң практиктиг ажылынга доктаамал бижип турар.

А. ЛЕПЕШКИН.

Улусчу дружиналарның болгаш эш-хуузунун судтарының ажылынга удуртулга ылангыя бо чылдың эгезинден бээр элээн ажыжээн. Ол улуг харыысалдалыг ажылды СЭКП райкомунуң секретары эш М. П. Бондаренко удуртуп турар. Эш Бондаренко ол ажылдың улуг ужур-дузазын эки билип, дружиналарның идепкейин бедидер дээш улуг күштү салып турар. Барыын-Хемчик районнуң бүгү дружиналарының чыл эгезинден бээр кылган ажылын чоокта чаа районнуң бүгү дружиналарының хуралынга түннеп көрген. Ол түннелден илерээни болза Эргиг-Барлыкта «Большевик» колхозтуң дружина командазы сөөлгү үеде ажылын дыка эжижиткен. Ол суурда дружина командири эш Бойду, оон оралакчызы эш Севээн олар суурнуң иштинде хөй-ниитинин корум-чурумун тударынга дружина кежигүннериниң идепкейин дыка көдүрүп турарлар.

Олар дружина - хуралын барык ай санында кылып турар. Суурнуң хөй-ниити черлеринге культурлуг дыштайылга, концерт, кино үезинде - холдарында кызыл пестерлиг аныяк оолдар, кыстарны бо-ла көрүп болур. Улусчу дружиналарның кежигүннери эштер Очур, Ендан-Самбуу, Севээн олар боттарының дежурный, хайгаарал кылыр хүүлелгелериндан ангыла, суурнуң чурттакчыларының ортузунга тайылбыр-массалыг ажылдарны база чорудуп турарлар. Хөй-ниитинин корум-чурумун үрэннерни эш-хуузунун судунга өөрүндеп ангыда чамдык кижилерни көдээ күүскомнуң эргезинче шилчидип, оон хуралдарынга чугаалажып, чөгүүр хемчээн ап турарлар. Хөй-ниитинин корум-чурумун үрээн Сапык болгаш мурнунда садыглап турган Ооржак Кылан-оол оларның дугайын көдээ күүскомга көрген.

Сөөлгү үеде Ак-Довурак суурда дружина ажылы база багай эвес чоруттунуп турар. Оон түннелинде хөй-ниитинин корум-чурумун үрээр болгаш кемниг-херек үүлгедир чоруктар ында дыка эвээжээн. Ак-Довуракта дружина командири эш Полуэктов эткен чылдан бээр ажылдап турар. Райком секретары эш М. П. Бондаренко болгаш шагдаа килдизинин начальнигни эш В. Д. Сугдур бүгү дружиначыларын хуралын аңаа каш удаа эрттирип, практиктиг дузаны көргүскеннер.

Оон ынай, районнуң прокуроору эш Григорьев, суд даргазы эш Чаянко, шагдаа килдизинин начальнигни эш Сугдур Ак-Довуракка-даа, өскеда черлерге чоннун ортузунга илеткелдерни, лекцияларны-даа кылып, черле дружиналарның, эш-хуузунун судтарының-даа ажылынга практиктиг дузаны көргүзүп турарлар. Бо бүгү организакчы, таныдылгалыг улуг ажылды чорутканымын түннелинде ылангыя Ак-Довурак суурда сөөлгү үеде чурум үрээр чорук дыка эвээжээн, кемниг-херектер болбайн турар.

Социалистиг корум-чурумну сагыырынга хөй-ниитинин ролюн бедидерде хамыктын мурнунда улусчу дружиналар биле эш-хуузунун судтарының ажылын идепкейжидип, оларны өзүлүг кижизидикчи ужур-дузалыг болдурар херек. Барыын-Хемчик районнуң партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары бо ажылды шак ындыг угланыышкынбиле чорудуп турарлар. Бо айтырыгны СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң пленумунга база чугаалашкан болгаш улусчу дружиналарның, эш-хуузунун судтарының ажылын үндезини-биле эжижиринче угланган толаргай доктаалды үндүрген. Сорулга чүл дээрге, ында айытты-ганнарының талазындан амыдыралга боттандырарында болур.

Ш. КУУЛАР,

область прокуроронун улуг дузалакчызы.

СОЛУН—БАШКЫ БОЛГАШ СҮМЕЧИ

Совет кижиниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деннелиниң улам бедип турары-биле деннештир, угаан-бодал талазы-биле хереглели, аңаа негелдези аажок дүрген бедип турар. Бо бедик негелдени хандырарынга төп болгаш черчеринин парлалгалары, ылангыя солуннар бирги чергениң ролюн ойнап турар. Ынчангаш солун чагылгазы чыл бүрүде улам калбарып турар.

Мен сөөлгү чылдар иштинде төп болгаш областың чамдык солуннарын, харын моолдан солунну чагыдып ап турарым чаңчыл болган. Амгы үенин совет кижи бир хүн чаа солун номчуйн баар азы радио дамчыдылгазын дыңнаайн баарга дыка-ла харааданчыг.

Бистиң чүрттүп, даштыкы чүрттарның политиктиг, экономиктиг амыдыралында үүг боон турарын, бистиң партиявыстын, чазаавыстын айтыышкын директиваларын, делгем чүртүвүстүң чер болганынга үүг боон т[illegible]ын, коммунизм тургузары дээш демиселден шандыг чаа, мурнакчы үүлдер төрүттүнүп үнүп турарын болгаш өске-даа өскүзээн бүгү айтырыгларын харын-на солуннар арыннарындан таныжып ап турар.

Ындыг болза-даа солуннарны шын ажыглаарын чагыкчы бүрүзү чедип ап ыштавайн турар: үүгле «улуг караалаар» азы номчаан үүлүнүң алыс-утказын ылап билириниче кичээнгей салбас болгаш өске-даа.

Бистиң чүрттүп үлетпүр бүдүрүлгелеринив, кедээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының ажылының мурнакчы дуржулгаларын төп болгаш область солуннарына калбаа-биле бижип турар. Оны номчуп таныскаш бодунуң практиктиг ажылынга доктаамал бижип турар.

А. ЛЕПЕШКИН.

Совет кижиниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деннелиниң улам бедип турары-биле деннештир, угаан-бодал талазы-биле хереглели, аңаа негелдези аажок дүрген бедип турар. Бо бедик негелдени хандырарынга төп болгаш черчеринин парлалгалары, ылангыя солуннар бирги чергениң ролюн ойнап турар. Ынчангаш солун чагылгазы чыл бүрүде улам калбарып турар.

Мен сөөлгү чылдар иштинде төп болгаш областың чамдык солуннарын, харын моолдан солунну чагыдып ап турарым чаңчыл болган. Амгы үенин совет кижи бир хүн чаа солун номчуйн баар азы радио дамчыдылгазын дыңнаайн баарга дыка-ла харааданчыг.

Бистиң чүрттүп, даштыкы чүрттарның политиктиг, экономиктиг амыдыралында үүг боон турарын, бистиң партиявыстын, чазаавыстын

Күш-ажылдың немелде төлевириниң системазын боттандырар

ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛУУН БЕДИТКЕНИ ДЭЭШ

Чер ажылының продукциязын көвүдедир сорулга-биле тараның ниити чымыдазының планындан ажыр алган тараның өртөөнин (куруненин салын алыр өртөө-биле) 20 хуузун, ногаа культураларының—30 хуузун, картофельдиң—20 хуузун механизаторларга күш-ажылдың немелде төлевири кылдыр тыпсырын колхозтарга сүмелээн.

Чигир сөөкдазын өстүргени дээш звенога азы бригадага гектардан-на 100 центнер дужуттуг алганда центнер бүрүзүнге онаштыр 15 копеек, гектардан 120 центнерни алганда 20 коп., 120-ден өрү центнерни алганда 30 коп. тыпсыр. Оон аңгыда, шөлге төккен тонна чемнигчидилгелер дээш 30 копеекти, хөрүзүнү ой-шаанда үлүдрелип ажылдааны, гектарга 85 мун дөстү камгалап алганы дээш гектар бүрүзүнге онаштыр 10 рубльди немелде төлевирге тыпсыр.

Бүкүрүзанын силоска хереглээр бедик дужуттери дээш күш-ажылдың немелде төлевирин дужут шак ындыг турда тонна ногаан масса бүрүзүнге онаштыр дараазында чурумбиле төлөр:

Гектардан	151—200	центнерде 80 коп.
»	201—250	» 1 руб. 20 к.
»	251—300	» 1 руб. 50 к.
»	301—400	» 2 рубль.
»	400 центнерден өрүде	2 руб. 50 коп.

Оон аңгыда, тарылганы доктаатканы хуусаазында болгаш эки ынарлыг чорутканы бүкүрүзе звенозунга аңгысты чазын өрте хандыр аңдарганы дээш кол ажыл төлевириниң 20 хуузун, түс чернин чемнигчидилгелерин төгериниң планын күүсеткени дээш 20 хуузун, немелде төлевирни эм тыпсыр.

Планнаанынга удур продукциянын кандыг-бир хевириниң боттүнүн бедий берген таварылгада негелде төлевириниң демчээлин 20 хуузунга кудуладыр, а ооттүнүнин чигээн хуу бүрүзү дээш немелде төлевириниң хемчээлин 0,5 хуузга бедидер.

Чылда бир ажылдакчыга төлөөр немелде төлевириниң ниити түүү 5 айның төлевириндан ашпас ужурлуг. Колхозчуларның ниити хуралынга болгаш райкүүскомнуң хуралынга чыл өгчёдүн бадылаан соонда немелде төлевирни тыпсырын чорудар.

ЧУГУЛА БОЛГАШ СОҢГААРЛАТТЫНМАС АЖЫЛ

Колхозтарга күш-ажылдың немелде төлевири болза кедээ ажыл-агый продукциязын көвүдедириниң хөрөнге аажок ужур-дузалыг. Колхозтарга ону ажыглаары колхозчуларның күш-ажылының будурукчулуун дыка бедидер, ажылдарның шынарын эжижидер болгаш кедээ ажылагый культураларының бедик дужуттерин алырынга база мал ажылының продуктулуун бедидеринге, бар турар курлавырларны илередип тыварынга дузалаар.

Күш-ажылдың немелде төлевириниң кол чүүлү болза, колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедидери, ниитинин ажылынга оларны хандыдары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыдары, оон-биле кедээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының мурнунга СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң тургускан сорулгаларын дүрген күүседирин хандырары болур.

Колхозтарга күш-ажылдың немелде төлевирин ажыглаары чугула болгаш соңгаарлаттынмас ажыл дээрзин практика көргүскен. Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң баштаар чери часкы тарылгага немелде төлевирин хову ажылдарының баштайгы хуниринден эгелээш-ле тургускан. Оон соонда механизаторлар күш-ажылдың будурукчулуун дыка бедиткен, ажылдарның шынарын эжижиткен, кывар, чаар материалдарны камналгыг чарыгдаан. Чижээ, тракторист эш Данды-Белек чер аңдарылгазынга ажылдааш, нормазын хүн бүрү 180 хуу, П. Ооржак хөрзүн таптай дескилээринге хүнде 2 норманы күүседип турган.

Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы таарымчалыг эвес болганда-даа болза Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунга күш-ажылдың немелде төлевирин ажыглавышаан, 5000 гектар шөлге тараа культураларының га бүрүзүнден ортумаа-биле 11,6 центнер дужуттуг алган. А механизатор эш В. Коломыцевтин удуртуп турган звенозу 700 гектар тараның га бүрүзүндеи 13 центнер дужуттуг алган.

Ындыг болза-даа чамдык колхозтарда бо чугула ажылче кичээнгей салдынмайн турар. Колхозчуларның күш-ажылының үчёдүн ой-шаанда кылбайн, материалдыг сонуургалдың принципин боттандырбайн турар ажыл-агыйларга будурулгениң мурнакчыларын база оларның артында хөлегеледеттинген чалгаалары тыварыны берге болгулаар. Күш-ажылдың төлевирин өзүлүг боттандырар болза мындыг байдал эттинер апаар.

Тамбов областың Калинин аттыг өөредилге-дуржулга совхозунда үнүш ажылында ажылдап турар ажылчыннарның ажыл төлевирин продукцияны будурул үндүргениниң база дорт чарыгдалдарны эвээжеткениниң шуут хамааржыр кылдыр тургускан. Колхозтарга күш-ажылдың немелде төлевирин чорудары-биле чергелештир бо дуржулганы база ажыглаары эргежок чугула.

Бистиң областа күш-ажылдың төлевириниң бо системазынга кирген колхозтар ам бар. Чижээ, Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозка эткен чылын механизастаттынган комплексилиг звенолары организастаан, оларга 2—3 тракторларны болгаш хөрзүн сайзырадырынга немелде төлевирни чорударынга, немелде төлевирни чорударынга ажыктыг.

Колхозтарга күш-ажылдың немелде төлевирин чорудары болгаш механизастаттынган комплексилиг звенолары организастаары чугула болгаш соңгаарлаттынмас сорулга болур.

А. ГЛАЗЫРИН.

Суггарылга звенолары

ЧАА-ХӨЛ. «Найырал» совхоз часкы хову ажылын чедишкиннинг дооскан. Эрте чашкан тарааларның үнүжү ам 20 сантиметр чедип турар. Совхозтуң директору эш Доржулдайның редакцияга дыңнатканы болза:

Тараның чайгы суггарылдазының баштайгы эзлчээ эгелээн. Аймылыгда 22 кижи (удуртукчузу эш Үндүп) 160 гектар кукурузаны, 22 гектар кызыл-тасты суггарган. Терезиниң Булакта 16 кижи бар, олар сөөлгү хүннерде 113 гектар кызыл-тасты суггарган.

Культурлуг өг-бүледе

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң төп суурунга Чадамбаларның өг-бүлези бажын тудуп эп, сууржуп чуруттаанындан бээр чаа-ла 2 чыл ажып турар. Ол өг-бүле бо аразында культурлуг негелдеге кылдыр салып, эвээш эвес чүүлдерни кылган.

Оларның бажыңы крышалыг, кладовкалыг, штукатурлуг, чугайлыг, кухнязы-биле 3 делгем өрээлдиг. Оон иштинче кире бээрге, дериг дерексе-лин таарыштыр эде салып чазааны кижиниң кичээнгейин хаара туда бээр.

Бажыңны долганыр кажаалап, херимнээш, кожазында огородта чүүл-бүрү ногаа аймаан тарып ыаан. Өг-бүленин ачы-чиевер ногаа сугунун өске чуруттакчыларынга үлегер болганынга кедээ Совет болгаш колхозта партия организациязы, хереөженнер чөвүлели үнелеп турар.

С. БЕЛЕК.

Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозта партия эге организациязы совхозтуң малчыннарының ортузунда тайылбыр-массалыг ажылды, солун номчулгазын чорудып турар.

Чурукта: совхозтуң Бай деп черде малчыннарынга «Шын» солуннуң чаа номеринде сөөлгү медээлерни таныштырып турары.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

Төнчүзү. Эгези № 136 (4926) «Шын» солунда).

РЕВОЛЮСЧУ, УЛУГ БОДАЛЧЫ, КРИТИК

1811-1961

В. Г. БЕЛИНСКИЙНИҢ төрүттүнге-ле 150 чыл болганынга

В. Г. Белинский дугайында

«Бистиң хосталгалыг шимчээшкинивистен дворяннарны разночинчилерниң бүрүн кызып үндүргенинин бүрүнгучузу крепостниктиг эргениң үезинде-ле В. Г. Белинский турган. Белинскийниң литература ажыл-чорудулгазының түннелин кылган ооң сураглыг «Гогольга чагаазы» цензура чок демократтыг парлалганың эң эки чогаалдарының бирээзи турган, ол чогаалдар амга чедир-даа дыка улуг, амыдыралчы ужур-дузазын кадагалавышаан».

В. И. ЛЕНИН.

«...Орус ниитилелдиң угаан-бодал хөгжүлдезинин бүгү чорудулгазында Белинский кол хижи болуп турар».

Г. В. ПЛЕХАНОВ.

«Төрээн чуртка ынакшыл, ооң чаагай чорудунуң дугайында бодал ооң сөс бүрүзүн хей-аът кижирип турган, — ынчангаш ооң ажыл-чорудулгазының сыныш кылбас, могаг чок энергиязын болгаш чонга база литературага ооң күчүлүг салдарын чүгле ол чүткүлдүг соруг кириишкин-биле тайылбырлап болур».

Н. Г. ЧЕРНЫШЕВСКИЙ.

«Орус литературага чүү-даа таваржып турза, ол канчаар-даа күштүг хөгжүзе. Белинский кезээде ооң чоргааралы, ооң алдары, ооң хосталгазы болур. Бисте кайгамчыктыг болгаш чаагай чүү-ле тыптып келдир, ол бүгүге ооң салдары амга чедир тода биллинип турар.... Ол гениалдыг кижини өөрүшкү келүрлүүшкүн-биле көрүп турар кижилер Россияның бүгү булуннарында бар, ынчангаш олар дээрге, Россияның эн эки кижилери-дир. Шынап-ла бистиң эн эки улуг күзел соруувус Белинскийде, бистиң ниитилел хөгжүлдевистиң төөгүзү база-ла Белинскийде сиңниккен...»

Н. А. ДОБРОЛЮБОВ.

«Төрээн чуртун Белинский ооң оглунун ёзүзү-биле ынахшып, салгакчыларынга—1940 чылдың Россиязынга бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенни мурнап турар чы, социалистиг Россияга чурттаар орус кижилерге алаарган чораан. Ооң баш бурунгаар өттүр көрген чоруу бадыткаттынган. Хостуг улус большевиктер партиязының удуртулгазы-биле болунун күрүнезин, делегейде эн мурнакчы болдунуң культуразын тургускан, ол эн мурнакчы революстуг теорияны удуртулга болдуруп турар.

Ынчангаш салгакчылар — совет патриоттар — Белинскийнин өлүм чок адын изиг ынахшыл-биле, ханы хүндүткел-биле алап турарлар.

(«Правда», 1948 чылдын июнь 7-де).

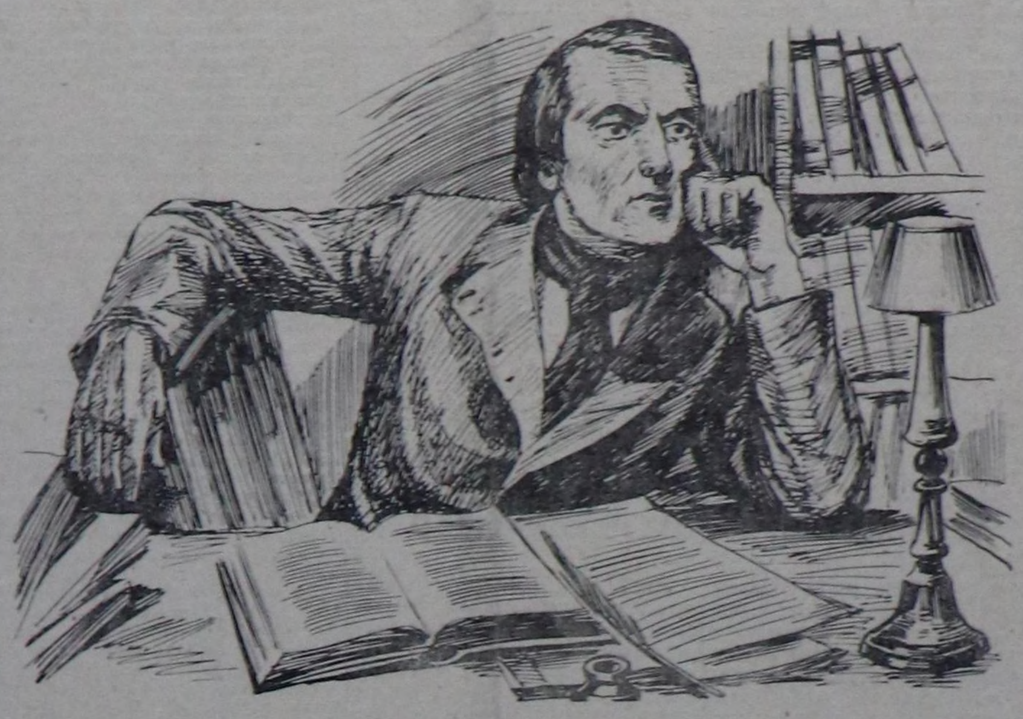

Аныяк Белинский. Б. ЛЕБЕДЕВТИҢ чуруундан.

Чогаал дугайында чугааларындан

«Амгы орус нечен чогаалдың ылгалдыг демдээ чүдел деп бистен айтырар чүве болза: амыдырал-биле, херек кырында бар чүүл-биле ооң цлам улуг сырый чоокшулажып турарында, быжып, өзеринче цлам улуг-биле чоокшулап турарында деп харылаар ийик бис... Талантылар кезээде тургулаан, ынчалза-даа олар моон мурнунда бойдусту каастап, херек кырында бар чүүлдү идеализастап турган, тодаргайлаарга, чок чүвени бижип, турбаан чүвени чугаалап турган, а ам дээрге амыдыралды болгаш херек кырында бар чүүлдү оларның ёзулуг барын ёзугаар олар бижип турар болу берген. Оортан чечен чогаал ниитилелдиң карактарынга улуг чугула кылдыр көстүр апарган».

* * *

«Чечен чогаал болза, бир эвес ол быжыг болгаш мөңге болу бээр болза, ыяавыла улусчу болур ужурлуг»...

* * *

«...Күрүне капиталистерниң холунга турарга-даа ат болганы ол. Капиталистер дээрге патриотизм чок, кандыг-даа бедик чаагай сеткили чок кижилер-дир. Оларга дайын болгаш тайбың дээрге чүгле фондуларның көвүдээри азы бадары болир — ооң ырадыр олар чүнү-даа көрбейн турарлар».

* * *

«Уран чүүлдүң хөй-ниитиниң эрге-ажыктарынга бараан болурун казыыры дээрге — оны өрү көдүрер эвес, харын киди бадырар дээни ол-дир...»

* * *

«Россияга чырыдыышкын калбак агым-биле калбара берип, чонның игаан талазы-биле будужу тодаргай болу бээр үе недип келир, ол ынчаарда бистиң чурукчуларывыс болгаш чогаалчыларывыс боттарының бүгү-ле чогаалдарынга орус игаан-бодалдың демдээн шиңгээдип турар апаарлар».

Виссарион Григорьевич БЕЛИНСКИЙ

Күрүнелериниң, улус чонунуң төөгүлүг салым-чолугга кайгамчыктыг болуушкыннар болуп турар. Амгы үениң бүгү делегей төөгүзүнге Россия бүгү-ле депшилгелиг, революстуг дөгжүлдениң бажында туруп турар. Ону В. Г. Белинский эрткен үс чыдарның ортан үезинде баш бурунгаар чугаалаштарынга бүгү барымдаалаарлыг турган болбайн аан. «Сайзырангай делегейниң удуртукчу бажынга туруп алган, эртемге болгаш уран чүүлге дүрүмнерни берип турар база бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенден чаагай хүндүткелди эдилеп турар 1940 чылдагы Россияны көөр салымныг бистиң өөлдарывыстың өөлдарынга болгаш оларның өөлдарынга алаарган тур бис» деп, ол бижээн.

Белинскийниң баш удур сөглээни алыс шынныг болу бергени ам кымга-даа көскү. Анаа канды чылдагаанар барыл? Олар болза чурттуң төөгүзүнде, күрүненің хөгжүлдезинин социалдыг байдалдарында-дыр.

«Россия — чурт девискээр талазы-биле улуг делгем, эгээртинмес курлавырларлыг, күш-ажылчы, салым-чаланныг, маадырлыг улус чонну, крепостниктиг кулданыгның дарлалының аданга, капиталистиг мөлчүгүнүң аар-берге базымчазының аданга үүс-үүс чылларда туруп келген болгаш хаанныг империяның калбак делгем девискээринге чурттап турган аймак-оок улустар болгаш нациялар-биле эвилелдежип алган, дарлакчыларга улур тулчуушкуннарга чаңгыс эвес удаа тура халчып турган улус чонуут чурт турган. Ол тулчуушкуннар ажылчы чон массаларның ашты-рыышкыннары-биле дооступ турган, ынчалза-даа революстуг энергия ооң чүгле өжүп баткан эвес, харын чаза теп үндүрер дээш хөделип турар вулканда ышкаш энергияже шилчившаан, мөөнетиниң, күжүн чыдыныр турган.

Ынчангаш чаа төөгүлүг үе-биле хөлбаштыр, демиселче орус ниитилелдің чаа-чаа социал күштери көдүрүп үнүп тургулаан. Разинның, Пугачёвтың башталгазы-биле хөделип турган тараачын массаларның соонда декабристер, революстуг демократтар, 70 чылдарның революсчу-демократтары болгаш алактың соонда, большевиктерниң леничи партиязына баштаткан пролетарийлер төөгүлүг үе-чадаже киргеи. Делегей революциязының чаа авангард күжү — Россияның ажылчын ангызы төөгүлүг үе-чадаже киргеи деп Маркс биле Энгельс XIX үүс чыдың сезен чылдар үезинде «Коммунистиг манифестиг» орус дыл кырында үндүрүлгезинин киривде үүлүүнге эскерип бижээннер.

Революсчу демократтар — Белинский, Герцен, Чернышевский, Добролюбов, 70 чылдарның революсчулары Россияга революстуг бодалсагыштың хөгжүлдезинге улуг салыышкынны киргеннер. Россияга марксизмниң теоретиктиг үндезин суурун олар белеткээннер. Массаларның революстуг угаан-медерелинин өзүлдезинге орус классиктиг литература, орус уран үүл улуг рольду ойналның база-ла демдеглээр херек. Чүгле бо бүгү чогумчалыг байдалдарны көргеш, В. И. Ленинниң мындыг сураглыг үүлүүн шыны-биле билип болур: «...Мурнакчы демиселчинин ролюн чүгле мурнакчы теорияга удуртулга болдурган партия күүседип шыдаар». (Ленин. Чогаалдар, т. 5 арын 342).

Бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң баштакчызы болуп турар Россияны, Совет Эвилелин үр үениң нарын төөгүлүг чорудулгазы белеткээн. Революстуг бодал-сагыштың болгаш революстуг хөделишкинниң онза шылгаракчыларының салгакчылары төөгүлүг улуг орукту арткен. Оларның аттары уттундурбас. Алдарлыг революсчу-демократтарның бирээзи, философ-материалист, критик болгаш сөстүн уран чечен чурукчузу В. Г. Белинскийниң адын бүгү чурттарның мурнакчы кижилери билир болгаш сактып бодап чоруурлар.

Белинский ядыы чонунуң аразынга төрүттүнген, ол бичиизинден бөөр эрге-медел чок чорукту, дарлалды болгаш качыгдалды көрүп эртиен. Ынчалза-даа ол аар-бергени шиитпирлин-биле эртип, соругдаан оруундан өскээр барбаан. Амыдырал ооң бодунга берге болган гудум, Белинский эрес-дидим, чүткүлдүг апарганын ооң бүгү ажыл-чорудулгазы херечилеп турар. Кижиниң эрге-шөлээзин бастып дарлаар кандыг-даа хевирлерге удур көөр хөөнү чок чорук аңаа аныяк үезинден бөөр ооң бодал-сагыжын хайыктырып чораан. Чонунуң дайзынарынга, ядыы-турөнги чоруккa удур чурталгазының сөөлгү хүннеринге чедир ол демисежип чораан. Эртемнин бединче, социализмниң идеалдарынче, амыдыралда болгаш уран чүүлде магалыг эки үүлүдүн алыс утказынче улуг күжүн үндүрүп чораан ханылап кирип чораан. Ол улуг болгаш кайгамчык ажылдарны кылып чораан, 37 харлыында мөчээн. Ооң амыдыралы кыска болган, ынчалза-даа ол амыдырал хаанныг эрге-чагыргага, крепостниктиг кулданыга, шажынчы дүмбей-карангы, мугулай чоруккa, эргижиреп, үеэи эрткен болгаш реакциялыг бүгү-ле чүүлдерге удур эптеш чок демисел-биле сиңниккен.

Бодунуң кыска амыдыралының иштинде он ажыг улуг хемчээлдиг томдардан тургустунган улуг литературлуг ажылын Белинский биске артырган. Ол философия, политика, төөгү, уран чүүл, литература, педагогика-биле ажылдап, бодунуң үеэ-нинің хөй-ниити амыдыралының янзы-бүрү айтырыгларының дугайын бижип турган. Ооң литературлуг ажыл-чорудулгазының түннели болган «Гогольга чагаа» деп алдарлыг ажылы Лениннің үнелээни-биле алырга: «Амга чедир-даа амыдыралчы ужур-дузазын артырган, цензура чок демократтыг парлалганың эң эки чогаалдарының бирээзи болган».

Белинский бодунуң үеэ-нинің алдарлыг кижилери—Герцен, Гоголь, Некрасов, Лермонтов, Тургенев, Гончаров, Достоевский болгаш өскелер-биле быжыг харылзаалыг чораан. Россияга революстуг шимчээшкинниң болгаш хөй-ниити бодалдың хөгжүлдезинге ол онза хамаарылгалыг улуг дузаны чедирген. Бүгү орус литература, XIX үүс чылдың 30 чылдарындан эгелээш Белинскийниң күчүлүг салдар хамаарылгазы-биле хөгжүп келген. Чернышевский, Добролюбов, Салтыков-Щедрин, Толстой, Достоевский, Чехов, Горький, Маяковский база өске-даа чогаалчылар Белинскийни улуу-биле үнелеп, ооң өөренин чорааннар. Белинскийниң эртем болгаш уран чүүл талазы-биле ажыл-чорудулгазы амгы совет литературада, ажы-дүүмалыышкы улустарның бүгү чогаалчыларынга, ооң иштинде бистиң тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчыларынга улуг салдарлыг. Улуг критик Белинский материалистиг эстетиканың үндезиннерин бүгү талаа-биле ажылдап кылырынга, реалистиг уран чүүлүн кол-кол принциптерин чогаадыы, литератураның социал-төөгүлүг утказын ажыдарынга улуг ажылларны кылган. Крылов, Пушкин, Грибоедов, Тургенев, Достоевский дугайында ооң үүлүдери, ооң 1845—1846—1847 чылдарда «Орус литератураның чыындыдары» деп литература-философтуг ажылы классиктиг чогаал болуп арткан.

Уран чүүлдүң болгаш литератураның кол ужур-дузазы болза, бодунуң чонунга болгаш ооң хосталгалыг демиселинге бараан болуру, кижи төрелгетенниң депшилгезинге болгаш хөгжүлдезинге бараан болуру деп Белинский көрген.

Белинскийниң политиктиг, философтуг, эстетиктиг үеэл-бодалдарының хевирлели нарын чорудулга болган деп ниитизи-биле ынчаар бодаар херек. Ынчалза-даа алызында барын ол бодунуң үезинин кижилерин ыракта-ла ашкан.

Политика талазы-биле алырга, ол Россияга утопистиг социализмниң эң-не кескү төлөөлекчилериниң бирээзи апарган турган. Капиталистиг ниитилелден социалистиг ниитилелче шилчилге чүгле таймын, чоорту хөгжүлделиг орук-биле болур деп бодап турган барын-европ социал-утопистер — Сен-Симон, Шарл Фурье, Роберт Оуэндеи ылгалдыр, Белинский болза, чаңгыс орукту — чүгле революстуг орукту хүлээп көрген. Тергиидекчи ангылар боттарының политиктиг болгаш материалдыг артык эргезинден кажандаа эки-тура-биле дүжүп бербес дээрзин Белинский кончуг эки билген. Турып турар феодал-крепостниктиг системаны күш-биле чылча шавар, үрегден чок кылыр, ынчангаш чаа чырыткылыг социалистиг ниитилелди тургузар, ындыг болганда Белинский анаа-ла утопистиг социализмниң төлөөлекчизи эвес, а революсчу демократ.

Философчу үеэл-бодалдарының талазы-биле Белинский бодунуң үезинин барын-европ философтарынга бодаарга олардан ырак базымны кылган. Лениннің тодарадылгазы-биле алырга, Белинский Герцен ышкаш, «диалектиктиг материализмге чеде берген болгаш төөгү материализмнин мурнунга доктаап турушкан».

Белинский бодунуң Төрээн чуртунга кызыгаар чок ынак, бодунуң улузунуң чырыткылыг келир үезинге бүзүреп чораан. 1846 чылда ол мынча деп бижээн:

«Бистерге, орустарга, бистин политиктиг болгаш күрүне ужур-уткалыг болганывыска далгаалаан хөрээ чок: бүгү-ле славян аймактарның иштинден чүгле бис Улуг Петрге чедир-даа, ооң соонда-даа, амгы минуталарга чедир-даа, быжыг болгаш күүлүг күрүне болуп тургустунган бис, салым-чолдун чаңгыс эвес шылгалдазын алдарлыы-биле шыдап эртиен бис, өлүмүнүң кыдыынга чаңгыс эвес удаа туруп, ынчаарга кезээде-ле ооң камгалаттынып четтигип турган бис...»

Бодунуң Төрээн чуртунуң төөгүзүн, бодунуң улус чонунуң характерин ханызы-биле бодап билир кижи ынчаар бижип болур. Белинскийниң баш бурунгаар өттүр билгени ынчангаш төөгү талазы-биле шыныг болган. Ынчангаш бис кижи төрелгетенге Улуг Октябрьны, социалистиг ниитилелди, космосту чагырып алырын берген Лениннің улуг салгакчызы — социализмниң болгаш коммунизмниң салгакчылары бис. Алдарлыг Коммунистиг партияга баштаткан совет улус, ооң хөй национал дыг сайзырангай чечен чогаалы болгаш уран чүүлү шапкыны-биле хөгжүп, делегейге быжыг таймын, аас-кежиктиг амыдырал дээш демиселге бодунуң кижизидикчи үлүг-хуузун киирип турар. Мындыг үеде бистиң совет чурт, ооң хөй-ниитиэи улуг орус революсчу, бодалчы болгаш критик Виссарион Григорьевич Белинскийниң төрүттүнге-ле 150 чылын демдеглеп турар.

Г. АЗОВЦЕВ,
Кызылдың башкы институдунуң башкызы.

Белинский дугайында

Хамык чүве Россияга үйгүзүрүп,
Харык чок боор, муңчуланган үеде-ле
Угаан соруун ылытып, могаг чокка ажылдап,
Улуг, чаа орукторны салып турлуг:
Кандыг-даа ажылдардан ойталавайн:
«Тамчыктанмас — ажылчын мен!» деп чугаалаш.
Кайгамчыктыг улуг шынче торулбайн,
Ладагалзаа чокка чүткүп, чоруп турлуг.
Кижите ынак болуп чоор деп өөренип,
Арат чонну эн-не баштай эки көрүп,
Кижи бүрү хостуг, демей эргелиг боор,
Ак-дунма төрел боор деп чугаалаан сен.

Н. А. НЕКРАСОВ.

КҮЧҮЛҮГ ТАЛАНТ

Баштай-ла өредилге номнарынга үнгүлзөн Белинскийнин чогаалдарының үзүндүлериндеи эгелээш чоорту-ла ооң чогаалдарын, критиктиг чүүлдерин орус дылга база номчаан билип аптар болу берген мен.

Педагогика институдунга орус литератураның төөгүзүн өөренип турган, Виссарион Григорьевич Белинскийнин ажыл-амыдыралын элээн эки билир апарган мен. Ооң чогаалдары чокка Шекспирнин, болгаш орус классиктер Крыловтуң, Пушкиннин, Лермонтовтуң, Гогольдуң чогаалдарын ханы билип алыры дыка берге, Чижээ, гениалдыг орус шүдүкчү Александр Сергеевич Пушкиннин «Евгений Онегин» деп сураглыг шүлүглелин өөренип тура, В. Г. Белинскийнин «А. С. Пушкиннин Евгений Онегини» шүүгүүлел-сайгарылгалыг чүүлүн катап-катап номчуп, магадалдың сеткил ханыышкыны-биле номчуп өөрендим. Бистеринин, студентилеринин, улуг орус чогаалчы Николай Васильевич Гогольдуң чогаадылга ажыл-чорудулгазын ханы, бүгү-талалыг билип алырывыска улуг бодалчының, критиктин «Гогольга чагаа» деп үүлү улуг дузаны көргүзүп турар.

Виссарион Григорьевич Белинскийнин чогаадылга салгалы улуг болгаш эгээртинмес. Ынчангаш бистер, совет кижилер, ооң чогаадылга салгалын катап-катап ханызы-биле өөренир ужурлуг бис.

Ш. КОЧАГА,
Кызылдың педагогика институдунуң студентизи.

Тураскаалдыг кежээ

Бөгүн кежээкиниң 7 шакта Кызылдың башкы институдунуң делгем залында улуг бодалчы болгаш критик Виссарион Григорьевич Белинскийниң төрүттүнге-ле 150 чыл болганынга холбаштыр кежээ болур.

Ол кежээге В. Г. Белинскийнин төрүттүнгениниң бөөр 150 чыл болганынга турскаатка илеткелди башкы институдунуң башкызы Г. И. Азовцев кылыр.

Чурукта: Кызылдың педагогика институдунуң студентизи Баандай Түменей, Кызылдың медицина училищезинин доозукчузу Оолак Чечек оларның областылы А. С. Пушкин аттыг библиотеказының номчулга залында В. Г. Белинскийниң чогаалдарын номчуп олурары.

Фото П. Гольцовтуу.

„ГОГОЛЬГА ЧАГАА" ДЕП ҮҮЛҮНДЕН

...Россияда ам эң амыдыралчы, амгы үениң мындыг национал айтырыглары бар: крепостниктиг эргени үзүткаары, кижини эттеп-эриидээр чорукту солуурыг, бети дээрге-ле ам бар хоойлуларны шыңгыы сагыырын чедип алыры... Чүве тоон көөр аажок чартык үйгуда Россияның хөлзенчин-биле хаара туттурупканы айтырыглары ол-дур. Кайгамчыктыг уран чечен, ханы цымыыт бодунуң чогаалдары-биле Россияның бот-медерелиниге ынчаар күчүлүг салдарны чедирип турган, Россияны бодун боду көрүнчүкке ышкаш ынчаар көрүндүрүп шыдаан улуг чогаалчы мындыг өйде бурганның болгаш хүрээнің эрге-ажыы дээш, тараачыннарны чугдуумаан калбак аастыглар деп кончувушаан, дерзии-дүржок помешкитиг тараачыннардан хөлле акша кончун алырынче өөредип турар номнуут болу бээр деп түү деп чүвел ол!

...Силерниң-биле алырга, орус улус делегейде эң-не шажынчы де! Меге чүве-дир! Топтап угаап көрүүкер, бодунуң үеэл-бодалы-биле дыка атеисчи улус деп чүвени көрүп каар силер...

...Силерниң сөөлгү номнар бужары-биле чер алдынче буурап душкен. Чон багай ном дээш чогаалчыны кезээде өршээринге белен, ындыгдаа болза бак ёралыг ном дугайында аңаа кажан-даа өршээл көргүспес. Ол чүл дээрге бистиң ниитилевисте амдыызында чаа өзүп үнүп турар-даа бол, чаа болгаш кадык билиишкиниң чеже хире барын көргүзүп турар-дыр, ол чүл дээрге чаа болгаш кадык билиишкиниң келир үеэи бар дээрзин көргүзүп турар-дыр. Бир эвес Россияга ынак болзуңдарза, мээн-биле кады силерниң бо номуларның буурап душкенинге өөрүүер. Шынаппла, ам ол ном боду-биле эвес, харан ооң дугайында чүүлдер-биле турасхаалдыг. Ийет, амдыызында чедир сайзыраваан-даа бол, орус кижиниң чүвениң шынын угаан биле дыртып каары дыка ханы!...

...Хеп-хенертен силериниң чагаадарны алганым силериниң номуларга хамаарыштыр мээн сеткил-сагыжымда силерге удур бар-ла бүгү чүвени чугаалап кааптар арганы берген. Мен чүвенің чартыын чугаалап чанчыкпаан мен, кажар-лап база билбес кижи мен... Мында чүвенин ужуру болза мээн болгаш силерниң дугайыдарда эвес, а чүгле менден эвес, харын силерден канчап-даа бедик чүүлдүң дугайында болгай. Мында чүвенің ужуру болза, шынныг чүвенин дугайы, орус ниитилелдің дугайы, Россияның дугайы болгай.

ЗАЛЬЦБРУНН.

1847 чылдың июль 15.

«Онинүктер-биле чагаалажыышкыдан шилип алдынган черлер» деп Гогольдуң шажынчы үзел-бодалдарны суртаалдаан ному чырыкка көстүп келири-билек 1847 чылда «Современник» деп сеткүүлдүн февраль айдагы номеринге В. Г. Белинский чидиг сойгалаашкыныг, дорт шүүмчүлелдиг бо чагаазын бижээн.

Байлак эртине

Пушкиннин, Лермонтовтуң болгаш өске-даа чогаалчыларның уран чечен шүлүк чогаалдарында, романнарында амыдырадды шын чуруп көргүскенин, чаа кижилерниң овур-хевирин чураанын, ынчаардагы ниитилелдің бужар-багын сойгалаан революсчу хөөнүүт, Төрээн чуртунга ынак, ооң салым-хуузун бодунуң салым-хуузу-биле тудуп харылзаштырып турар чогаалдарны деткип, ол үениң реаксыдыг хөөнүнге алышкан талантыдыг чогаалчыларның частырыглаарын эдип-чазап, шын орукче утлап-башкарар талазы-биле улуг ажылдарны В. Г. Белинский кылган. 1847 чылда «Современник» деп журналга «Онинүктер-биле чагаалажыышкыдан шилип алдынган черлер» деп Гогольдуң хаан чазакты улусчу деп, тараачыннарны дарлаар чорукту деткээн хөөнүүт, шажынчы үзел-бодалдыг номунга удур «Гогольга чагаа» деп делегей ужур-дузалыг ажылды В. Г. Белинский бижээн.

Белинский ол чагаазында Гогольдуң шажынчы хөөнүн чидин-биле сойгалавышаан, крепостниктиг тараачыннарны хостаар, полициниың, аристократтыг бюрократизмниң дарлалын узүткаар, чоннуң бот-медерелин көдүрер дээн ышкаш Россияның ооң соңгаарты төөгүлүг хөгжүлдезинге эргежок чугула экономиктиг болгаш политиктиг айтырыгларны ийин үндүрген.

Улуг бодалчының болгаш критиктин ол чагаазы Тургеневке «Бурмистр», «Контора», «Ийи помещик» деп крепостниктиг тургузуттa удур чидиг шүүмчүлелдиг чогаалдарын үндүрериинге улуг салдарны чедирген.

Виссарион Григорьевич Белинскийнин ханы угаанныг критиктиг ажылдары, ооң бүгү-талалыг чогаадылга салгалы болза, орус классиктиг литератураны совет кижилерниң билип алырынга эгээртинмес байлак эртине болур.

Х. ТОВАРИШТАЙ,
номчукчу.

Улуг сонуургал

Революсчу, улуг бодалчы, критик Виссарион Григорьевич Белинскийниң төрүттүнге-ле 150 чыл ооң холбаштыр ооң чогаадылга ажыл-чорудулгазынга турасхаатка тускай делгиирни областың А. С. Пушкин аттыг библиотеказында тургускан. Ук делгиир номчукчуларга көскү черде салдынган.

«В. Г. Белинскийниң 150 хар хар-лааны» деп улуг ама саазының арнын кежилдир будук-биле парлаан бижээн стендиниң адаанда В. Г. Белинскийниң «Шилиндек чогаалдары», «Гамлет—Шекспирниң драмазы», «1846 чылдагы орус литератураны канчаар көөрү», «1847 чылдагы орус литератураны канчаар көөрү». А. С. Пушкиниің «Евгений Онегини», «Гогольга чагаа», В. Г. Белинский, Н. Г. Чернышевский», Н. А. Добролюбов «Уруглар литературазының дугайында» болгаш орустуң улуг бодалчызының, критигиниң өске-даа хөй чогаалдары-биле кады М. Поляковтуң «В. Г. Белинский» деп ажылын делген салган.

— Бо хүннерде улуг орус критиктиг чогаалдарын Кызылдың студентилери, ажылчыннары, албан-хаакчылары улуг сонуургал-биле номчуп турарлар. Виссарион Григорьевич Белинскийнин чогаалдарының чыындыларынга, ак-сы-аңгы номнарынга, критиктиг чүүлдеринге номчукчуларның оочурлаашкынны бистиң библиотекавыска болганчок-ла тыпты бөөр-дир. Улуг критиктиң чогаалдарынга совет кижилер кызыгаар чок ынактар—деп ол библиотеканың ажылдакчызы Анастасия Давыдова сеткил ханын чугаалап турар.

Улуг орус критиктиң чогаадылга ажыл-чорудулгазынга, өске бүгү совет кижилер ышкаш, Совет Тыванның ажылчы чоннары улуг сонуургалды көргүзүп турарлар. Ооң чогаалдары, критиктиг чүүлдери Тыванның колхозтарының, совхозтарының, школаларының, албан-организациялерниң библиотекаларында калбаа-биле бар апарган.

Б. ТҮЛҮШ.

ТЕЛЕГРАФ ДАМЧЫДЫП, ДЫҢНАДЫП, МЕДЭЭЛЕП ТУР

ШЫҢГЫЫ САГЫНДЫРЫГ

БЕРЛИН. (СЭТА). Барыын Берлинниң херектеринге барыын герман эрге-чагыргаларныҢ дүрүм чок холгаарлап турарынга хамаарыштыр барыын талакы үш күрүнелерниҢ чазактарынга болгаш ГФР-ниҢ чазаанга Совет чазактың чоруткан медеглелин «Нейес Дейчланд» деп солун «Барыын Берлинге хамаарыштыр Боннуң кара-туразында чоруунга ССРЭ удур туржуп турар» — деп, эгениҢ адаа-биле бирги арнынга парлап үндүрген. Бундесраттың болгаш бундестаг комитеттериниҢ хуралдарын Барыын Берлинге кылып турар чорук болза, делегейниҢ чаа өнчүк-чөңгээзи-дир деп, аңаа холбаштыр солун айтып турар. Совет чазак ону тоомча албайн эрттирер арга чок, оон үнүп келир уржук дээш бүгү харыысалганы Бонн болгаш барыын талакы күрүнелер хүлээр апаар деп, «Нейес Дейчланд» демдеглээн.

БерлинниҢ демократтыг өске солуннары Совет чазактың медеглелиниҢ тайылбырлаашкыннарын бирги арыннарынга: «Тайбыңның үрекчилеринге шыңгыы сагындырыг», «Барыын Берлинни кара-туразында аажылаар чорукка ССРЭ-ниҢ удурланыышкыны», «Совет ЭвилелиниҢ шыңгыы сагындырыы» деп эгелер-биле парлап үндүргеннер. Профэвилел солуну «Трибюненин» бижип турары болза: Барыын-герман бундесраттың хуралын Барыын Берлинге эрттирер деп бодап турар чорукту Совет чазак Францияның, Англияның болгаш АКШ-тың чазактарынга чоруткан бодунуц медеглелинге ССРЭ-ге, ГДР-ге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур чаа улуг өнчүк-чөңгээлиг чорук кылдыр көргүскен. Аңаа июньнуң эгезинден бээр бундестагтың элээн каш комитеттериниҢ хуралдарын чорудуп келген дээрзинче Совет чазак кичээнгейни угландырган. Ол бүгү болза, Барыын БерлинниҢ херектеринге Германияның Федеративтиг Республиказының эрге-чагыргаларының дүрүм чок холгаарлаашкыны, Европаның төвүнге тайбыңга болгаш шөлээн чорукка кыжаныр турар өнчүк-чөңгээ-дир деп, «Трибюне» демдеглээн.

Моолда улус революциязының 40 чыл оюнга тезистер

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолда улус революциязының 40 чыл оюнга холбаштырган тезистерни «Унэн» солунга парлап үндүрген, ол тезистерни МАРП төөгүзүнүҢ институду база МАРП ТК-ның пропаганда болгаш агитация киллизи белеткээн. ТезистерниҢ «Антиимпериалистиг, антифеодалдыг революцияның типлээни болгаш МАР-ның капиталистиг эвес орук-биле хөгжүлдези» деп эгелиг бирги бөлүүнде революция мурнунда чуртка байдалын сайгарган. Чөөн чүктүн улустарын, ылангыя МоолдуҢ улузун оттурган Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын чугаалап турар; улусчу эрге-чагырганы тургузар болгаш феодалдыг өзүчүрумнарны узуткаар дээш моол улустуҢ демиселиниҢ үелерин чырыдып, делегейде баштайгы социалистиг күрүненниҢ талазындан акыдуңма дузаламчының МАР-га ужурдузазын демдеглеп турар.

«МАР-да социалистиг тургузуушкун» деп эгелиг ийиги бөлүкте баштайгы үениҢ бергелерин ажып эрткени, феодализмниҢ экономиктиг үндезиннерин узуткааны, хүрээ-шажынга болгаш ооҢ идеологиязынга удур демиселдиҢ херээнге чедип алдынган элээн чедиишкиннер өөлчеглиг сорулгаларны шиитпирлээринче — социалистиг ниитилелди калбаа-биле тургузарынче материал-техниктиг баштайгы белеткелдерни кылырынче эгелеп кирер арганы бергенин айтып турар.

Тезистерде айтып турарын өзугаар алырга, МоолдуҢ экономиказы болгаш культуразы делегейниҢ ийиги дайынының соонда онза дүрген хөгжүп эгелээн. Өөредилге, кадык камгалал, эртем болгаш уран чүүл талазы-биле МАР-ның чедип алган аажок улуг чедиишкиннерин база айтып, амыдыралдың бүгү адырларының талазы-биле моол улустуҢ төөгүлүг чедиишкиннери социализмниҢ материал-техниктиг баазазын тургузарының оруунга улам улуг базымны кылыр ужурлуг үшкү беш чылда (1961—1965) эки үндезинни тургузуп турар деп айыткан.

Кубаның Министрлер ЧөвүлелиниҢ шиитпири

ГАВАНА. (СЭТА). Июнь 6-да болган хуралынга Кубаның Министрлер Чөвүлели чурттуҢ бүгү-ле хуу өөредилге черлерин национализастаар дугайында хоойлуну хүлээп алган. Хүлээп алдынган хоойлуну өзугаар өөредилгениҢ бүгү-ле айтырыгларын күрүне боттандырып шиитпирлээр кылдыр шилчидип турар. Чуртта чер болганга өөредилгени халас чорударын доктаадып турар.

Министрлер Чөвүлели Иштики херектер министерствозунуҢ тургузуун өскертир дугайында шиитпирни база хүлээп алган. КүрүнениҢ айыыл чок чоруунуҢ мурнунда турган эргелели, Национал революстуг полиция, Далай полициязы Чаа министерствога каттышкан. Иштики херектериҢ министринге Рамиро Вальдес томуйлаттырган.

Эвианда чугаалажыышкыннар

ЭВИАН-ЛЕ-БЕН. (СЭТА). Алжир Республиканың Түр чазааның болгаш француз чазактың төлөөлериниҢ алжир айтырыын чугаалажып турар өөлчеглиг хуралы июнь 7-де болган.

Хурал доозулган соонда парлалга конференциязынга чүве чугаалап турган, француз төлөөлериниҢ төлөөлекчизи ТибонуҢ медеглээни болза: «бот башкарылганың айтырыын болгаш ооҢ-биле холбашкан айтырыгларны ниити, хандыр чугаалажып көөрүүнүҢ» чадазының төнчүзүнге ийи чурттарның төлөөлери келген. Алжирге «общиналарны» боттандырар дугайында айтырыгны июнь 7-де болган хуралга база катап чугаалашкан дээрзин ол немеп чугаалаан. Алжирге бот башкарылганы тыпсыр дугайында айтырыгның талазы-биле француз бодалды сагындыргаш, ТибонуҢ медеглээни болза: «бот башкарылганы тулчуушкуннарны соксаткан соонда боттандырып болур». МооҢ-биле холбаштыр француз төлөөлекчи «шавар халдаашкынныг хемчеглерни» чаңгыс тала-биле соксатканын француз тала чарлаан дээр чүвени АлжирниҢ бот башкарылгазынче орукка үе-чада болур дээрзин база катап көргүзерин оралдашкан.

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Эвианда чугаалажыышкыннарда алжир төлөөлериниҢ төлөөлекчизи Малек парлалга конференциязынга июнь 7-де чүве чугаалап тургаш, мынчаар медеглээн: Алжирде эвээш санныг европа чоннуҢ айтырыгларының талазы-биле боттарының туружунга хамаарыштыр француз төлөөлериниҢ Алжир Республиканың Түр чазааның төлөөлериниҢ мурнунга тургускан айтырыгларны Эвианга июнь 7-де болган хуралга чугаалажып көрген. Чугаалажыышкыннарның болдунар түннелдеринге хамаарыштыр салган айтырыгга харыылавышаан, МалектиҢ медеглээни болза, алжир таланың бодалы-биле алырга, «чугаалажыышкыннар үргүлчүлээр ужурлуг».

«Политиктиг дугуржулга чок турда боолаашкынны соксатпас» деп ол чугаалаан. Чугаазының түннелинде МалектиҢ демдеглээни болза, национал хосталганың фронтузунуҢ дайын чорудулгаларының аразында ылгалдарны Алжирге болгаш Францияга кылып болбас. «Ийи азы үш дайыннар эвес, а чүгле кара чаңгыс дайын чоруттунуп турар, ынчангаш боолаашкынның кара чаңгыс соксадыышкыны туруп болур» деп ол медеглээн.

Ортулуктарны долларга садыпкан

ТОКИО, июнь 9. (СЭТА). АКШ-тың Японияда элчини Рейшауэр дүүн Японияның даштыкы херектер министри Косакага 6 миллион долларның чегин дамчыдып берген — Бонин деп япон ортулуктарны АКШ-тың чазаа ол түн-биле садып алган.

Американың Каттышкан Штаттары ол ортулуктарны бодунуҢ шериг баазазы кылып алган болгаш Бонин ортулуктардан дайын сөөлүнде үндүр сывырткан 8 муҢ чурттакчыларның оларже дедир ээп келирин хоругдаан. Ам колдуунда-ла Токиода чурттап турар, чурттаар орандажыныдан, чериндан, ажылындан казыткан ол ортулуктарның чурттакчылары кедергей ядыы-түрецги байдалда туруп турарлар. Американың берген ол түүнүнден алыр доллар айтырыгны шиитпирлевес. Япон улуска деткиткен Бонин ортулуктарның чурттакчылары ол ортулуктарда шериг баазаларын узуткаарын болгаш бодунуҢ төрүттүнген черинче ээп чанар эргени негеп турарлар.

СпорттуҢ национал хевирлериниҢ I область спартакиадазы

Июнь 11-де спорттуҢ национал хевирлериниҢ I область спартакиадазы Кызылга эгелээн. Ында Тес-Хем, Танды, Каа-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу районнарның болгаш спорттуҢ «Спартак», «Динамо», «Урожай», «Буревестник», «Трудовые резервы» ниитилелдериниҢ командалары киржип турар.

ЭртенгиниҢ 11 шакта «Совет Тываның 5 чылы» стадионга спартакиаданың ажыдыышкыны болган. Областың спорт ниитилелдериниҢ болгаш организацияларының ЭвилелиниҢ чөвүлелиниҢ даргазы О. Донгак болгаш ВЛКСМ обкомунуҢ секретары Л. Макеичева олар спартакиаданың киржикчилеринге байыр чедиргеннер. Үрер хөгжүм Совет ЭвилелиниҢ гимнизин күүседип турда спартакиаданың тугун командаларның төлөөлекчилери көдүргеннер. (Солагай талакы чурук).

12 шакта культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының стадионунга национал хүреш эгелээн. Мөгелерни дензи аайы-биле 4 бөлүкке үскен. Ынчангаш мөге бүрүзү бодунуҢ дензизинде мөгелериниҢ шуптузу-биле хүрежир, тыва хүреште ышкаш октадыпкан мөге оон ыңай хүрешпес чүве чок апарганы маргылдааны солун болдурган.

ЭҢ чиик дензиниҢ 10, чиик дензиниҢ — 14, ортумак дензиниҢ — 15 болгаш аар дензиниҢ — 7 мөгелери девип үнген соонда дораан-на хүреш эгелээн. Баштайгы салыгда көрүкчүлерниҢ кичээнгейин аар дензиниҢ хоочун мөгелери Кумаяк («Спартак») болгаш Сюр-оол (Чөөн-Хемчик) оларның аразында болган сегиржип алыышкын хаара туткан. Бадыткалдар-ла хөй: Кумаяк октаар-даа дээр, Сюр-оол октаар-даа дээр. Үр-даа болбаанда Кумаяк Сюр-оолду октааш, чугула санны алган.

ЭҢ чиик дензиниҢ мөгези Эртине (Чөөн-Хемчик) девип турда шынаппла чараш. Көрүкчүлер аңаа адыш часкап турган. ООҢ хүрежири багай эвес, ол үш мөгени улаштыр октааш, эки көргүзүглүг болган. Ол-ла дензиниҢ мөгези Тумат (Улуг-Хем) база багай эвес чоруп турар. Ийи мөгени ол арыг октааш, база ийи мөгени очко-биле октаан. (Мөгелерни дензи аайы-биле үскенде олар чүгле 10 минута иштинде хүрежир, бир эвес олар ол шакта октаашпас болза, идепкейлиг, хөделип хүрешкен мөгеге тиилелгени тыпсыр).

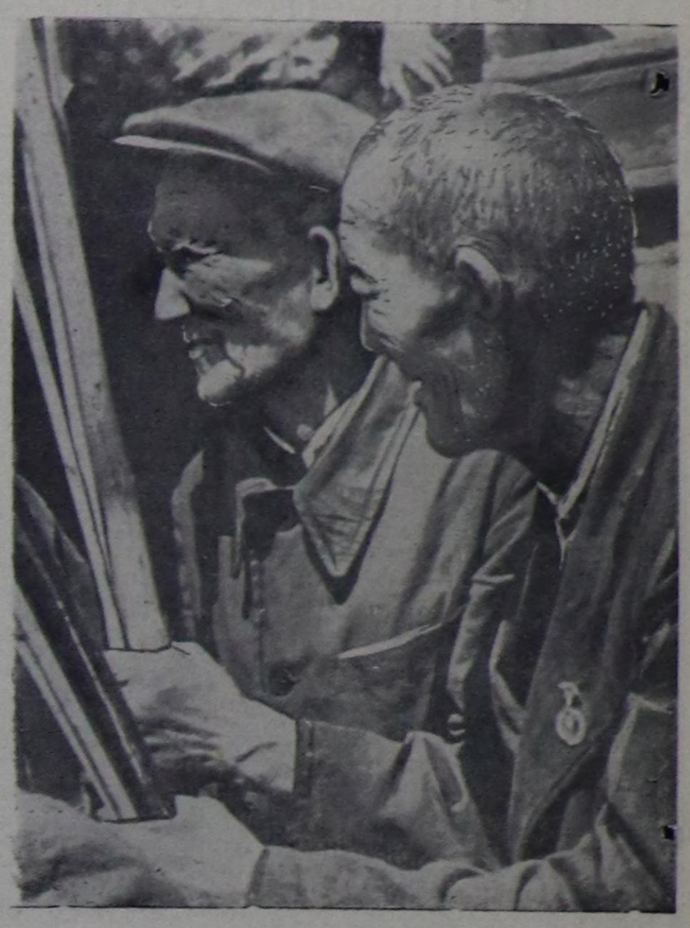

ЭҢ чиик дензиниҢ мөгези Долзатмаа («Спартак»), чиик дензиниҢ мөгелери Шагдыр-оол, Көк-Дог («Трудовые резервы»), ортумак дензиниҢ мөгелери Хомушку (Бай-Тайга), Лопсаң (Улуг-Хем), аар дензиниҢ мөгези Кумаяк («Спартак») болгаш Чөөн-Хемчик районнуҢ спортчу алдарын камгалап келген, аныяк мөге Додоо олар чемпион атты алыр аргалыг болуп турарлар. Кымнар чемпион болуру дараазында тодаттынар.

«Совет Тываның 5 чылы» стадионга ча адарының маргылдаазы солун эрткен. Улуг улустар 50 метрге, ооолдар 40 метрге тургускан караны атканнар. Ыраккы Бай-Тайганың төлөөлекчизи 65 харлыг пенсионер Салчак Содунам болгаш ооҢ эжи, райпода тудугжу 53 харлыг Салчак Намзырай олар чүгле ча адар улустарда эвес, харын бүгү спартакиадада киржип турарларда эҢ улуг назылыглар. (ОҢ талакы чурук). Кырганнар чалыы назынның спорт-чулары-биле денге тутчуп турары чамдык кижилерге адаарганчыг-даа хире турган. Салчак Намзырай хууда бирги чер дээш 11 санны аткаш, дээре көргүзүглүг болган, ынчаарга үгле ол хүн Бай-Тайга районнуҢ командазы команда талазы-биле үшкү черни алган. Бирги черде команда талазы-биле «Спартактың», ийигизинде — «Урожайның» командалары чоруп турар.

А. АЛЕКСЕЕВ.

1—0, абаканчыларның тиилелгези

Июнь 11-де Кызыл хоордайга спорт талазы-биле солун үүлдер болгулаан. Ол хүн аяс, спорт чорударынга таарымчалыг болган. Кызылчылар маргылдаа болур черлерге эртенгиниҢ он шакта-ла эңдере чыглы бергеннер.

Кызылчылар, оон-моон келген чон национал спорт маргылдааларын улуг сонуургал-биле көрүп хүнээннер. Бүгү-ле маргылдааларының хүн чурумунуҢ чарлалында кежээкиниҢ 7 шакта «Совет Тываның 5 чылы» стадионга Кызылдың «Торпедо» биле Абаканның бут бөмбүүнүҢ командаларының аразынга ужуражыышкын болур турган.

Он тос шак. Чон оон-моон кээп, стадионнуҢ олуттарын ээлепкен. Судьяның медээзи болган соонда Кызылдың болгаш Абаканның бут бөмбүүнүҢ командалары оюн шөлүнге чедип келгеннер. Оюн эгелээн, командаларның күжү деҢ чыгыы, мячикти хаалгаларга дораан-на чедирип турган. Оюн чээрби минута эртип чорда «Торпедо» командазының ойнакчыларының эвилели кошкап, тус-тус ойнакчылар «думчуун» боралап, мячикти кайы-хамаан чок теп, ойладып туруп берген. Абаканчылар оларның ол байдалын ажыглап, кыска-кыска үндүрүүшкүннерни чоруткулааш, санны ажыткан. ОюнныҢ баштайгы чартыында сан 1—0 болуп, абаканчыларның талазында болган.

ОюнныҢ ийиги чартыында кызылчылар септеттинзе-даа оларның шимчээшкини эвилел чок болуп, бар арганы ажаглаваанны-биле оюн абаканчыларның тиилелгези-биле доозулган.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

ААР АТЛЕТИКАГА

Парктың ногаан театрынга спартакиаданың база бир девири—штанга болгаш дензи шою көдүрериниҢ маргылдаазы болган. Оон киржикчилерин чиик, ортумак болгаш аар дензилерге чарган. Баштайгы хүн штанга көдүрерингe команда бүрүзүнден-не үш-үш кижилер киришкен.

Чиик дензиге область чемпиону И. Чижов 90 кг-ны көдүргеш, бирги черни алган. Ийиги черни эҢ чиик дензиден чиик дензиже чоокта чаа шилчээн А. Тембрек 80 кг-ны көдүргеш алган. Тембрек ийи хевирге бирги черни ап болур аргалыг, чүте дээрге, ол дензи шою көдүрерингe шыырак кижи. Ортумак дензиге Барыын-ХемчиктиҢ төлөөзи П. Вершинин 90 кг-ны көдүрүп, бирги черни алган. Ийигизинде — С. Захаров («Спартак»).

Аар дензиге Иван Волков («Спартак») 105 кг-ны көдүргеш, областың чаа рекордун тургузуп, бирги черни алган. Бирги хүннүҢ соонда команда талазы-биле бирги черни «Спартактың», ийигизин — Барыын-ХемчиктиҢ болгаш үшкүзүн — «БуревестниктиҢ» командалары алган. Маргылдаа үргүлчүлеп турар.

Г. ПЕТРОВ,
республика категориязының судьязы.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА. Чорударынга белен бөлүк тракторлар ТяньцзиньниҢ трактор заводунда.
Фото Янь Миннин. Синьхуа агентилели.

„БОДУВУСТУҢ ХЕРЭЭВИСТИҢ ШЫННЫЫНГА БҮЗҮРЭЭР БИС“

Антуан Гизенганың харыызы

СТЭНЛИВИЛЬ. СЭТА-ның корреспондентизи Г. ФедяшкиниҢ дамчыдып турары болза: Конго Республиканың чазааның баштыңы Антуан Гизенга, СЭТА-ның болгаш «Известияның» корреспондентилерин июнь 6-да хүлээп алган. Беседа чоруп турында Конго Республиканы чарлаан үезинден бээр ында болган болуушкуннарны Гизенга анализтээн.

«Баштайгы конго чазак КонгонуҢ мурнундагы ээлеринге ажыктыг политиканы чоруттас болгаш бодунуҢ чуртунуҢ улустарын өзулуг хосталганың база хамаарышпас чоруктуҢ оруу-биле апаарынга ол чазак бүрүн шиитпирлиг деп чүвени бельги башкарыкчы бөлүктер республиканың төрүттүнүп келгениниҢ баштайгы хүнүнде-ле билген. Ынчангаш делегей империализминиҢ деткимчези-биле ол бөлүктер болза, бүгү конго улустуҢ күзел-соруун хостуу-биле илергилээнинiҢ түннелинде соңгуттурган парламентиниҢ томуйлаан чазаанга удур көдүрлүп үнген» деп Антуан Гизенга медеглээн.

Гизенганың айытканы болза: «Аныяк республиканы боой тудар, ооҢ Патрис Лумумбага баштаткан чазаан бодунуҢ шилип алган оруундан чайлаарынче, бельгилерге, американнарга болгаш өске-даа империалистерге ажыктыг политиканы чорударынче албадаар дээш колонизаторлар боттарының эргезинде турар бүгү-ле арга, чепсектерни: хээлилээшкинни, хоп-нүүлдээшкинни, кыжаныышкынны, адактың сөөлүнде бельги колонизаторларның чепсектиг ажык холгаарлаашкынын кылганнар».

«Бельгияның болгаш НАТО талазы-биле ооҢ эвилелчилериниҢ республиканың дүрүм өзугаар чазаанга удур үүлгеткен бүгү-ле үүлгедиглерин республиканың хамаарышпас чоруун чарлаарының мурнунда-ла баш удур бодап кылган болгаш ол үүлгедиглерни чогуур планга дүүштүр чорудуп, ол планны боттандырып турарының хире-чергези-биле аңаа немелделерни база өскерилгелерни киирип турган деп чүве бөгүн бүгү делегейге билдингир» дээрзин чазактың баштыңы демдеглээн.

Июльда эгелээн агрессияның хүннеринде камгалал чок чурттакчыларны бельги шаажылакчыларның боолап өлүргени, чазактың ажыл-чорудулгазын сандарадырынче угландыр бельги болгаш өске-даа колонизаторларның үрегдекчи, хоралакчы ажыл-чорудулгазы, республиканың мурнунда президентизи турган КасавубунуҢ бодунуҢ ээлериниҢ айтыышкынын өзугаар республиканга удур таварыштырган согуглары, МобутунуҢ дээрбечи үймээни, Патрис Лумумбаны баштадыр конго патриоттарны араатанзыг өзу-биле өлүргени, Чөөн можуну болгаш Кибу можуну экономика талазы-биле бүзээлээни — бо бүгү болза, Антуан Гизенганың демдеглээни конго кризистиҢ үезинде халаптыг үелериҢ чыскаап бижиттинген ыракта-ла четче эвес дацзызы бодур.

Гизенганың үргүлчүлеп чугаалааны: «КонгонуҢ чаңгыс эвениҢ, өзулуг хосталгазының болгаш хамаарыспас чоруунуҢ талалакчыларының өзүп турар удурланыышкынын күштү хереглеп тургаш ажып эртип шыдавас деп чүвени бүзүреп көргеш, империалистер болгаш конго улустуҢ саттыныкчыларының иштинден үнген оларның чалчалары боттарының политиказын өскерткен. Тананаривке болгаш Кокийавильге чөвүлел хуралдарны удаа дааралаштыр чорутканнар, республиканы үсперлээринче угландырган резолюцияларны ол чөвүлел хуралдарга хүлээп алган. Ынчалзажок КонгонуҢ чаңгыс эви дээш демисежип турар улус чон ол резолюцияларны хүлээп албайн барган».

Антуан Гизенганың оон ыңай медеглээни болза: «Республиканың дайзыннары Чөөн можуну экономиктиг бүзээлээшкини-биле боой тударын оралдашкан, ынчалзажок ол бүзээлээшкин ооҢ организакчыларынга болгаш ооҢ киржикчилеринге удур угланы берген. Харын Леопольдвиль ол бүзээлээшкинден боду качыгдап эгелээн болгай. Ынчаар орта ЛеопольдвильдиҢ эрге-чагыргалары бүзээлээшкинни соксаткан дугайын чарлааннар. Конго хемге судноларның шимчээшкини эгелээн болгаш ажыттынган. Ындыг болза-даа хемни куду чуьктүг судноларны чорудуп турувуста, бисче, Стэнливильче чүьк чок куруг судноларны чорудуп турганнар. ООҢ чылдагааны база-ла билдине берген, чүл дизе, Конго хемни өрү чоктаар судноларга чепсектиг мобутучу солдаттарны олуртуп алгаш, Стэнливильге таварыштырар согугну белеткээр сорулга-биле оларны КонгонуҢ эриктеринде янзы-бүрү районнарга дүжүрүп турган болган. Ынчалзажок ол кажарлаашкын илерээн болгаш ону ам боттандырып шыдавас».

ООҢ дараазында Гизенга болза парламентини чыылдырар дугайында төп чазактың шиитпирин чугаалаан. ПарламентиниҢ сессиязын чыыр талазы-биле тодаргай саналдарын, ону чыылдырар чериниҢ дугайын чугаалаан.

Парламентини Каминадан аңгыда өске черге чыылдырарын чөпшээрежиринге чазак белен, ынчалзажок парламент кежигүннериниҢ бүрүн айыыл чок чоруун болгаш чурттуҢ дээди органының таарымчалыг ажылын КНО магадылаан турары эргежок чугула деп Гизенга айыткан.

Беседаның түннелинде дүрүм өзугаар чазактың баштыңының медеглээни болза: «БистиҢ чазаавыс бодунуҢ херээниҢ шынныынга бүзүрелдиг болгаш республиканың чаңгыс эвин база чурт-девискээр талазы-биле бүрүн бүдүн турар чоруун моон соңгаар-даа камгалаарынга долу шиитпирлиг. Ол политиканы конго улустуҢ хөй нуруузу деткип турар. Улус кайда турар болдур, күш база-ла ында, бо чорук бүгү кижилерге эки билдингир. ООҢ ужурунда чөптүг херек тиилээр дээрзинге бүзүрээр бис. Келир үеже дидими-биле көрүп, бистиҢ политикавысты туюлунга чедир камгалап алырынга беленивистиҢ ужуру-даа бо-дур».

ПОЛИОМИЭЛИТ, АЗЫ БИЧИИ УРУГЛАРНЫҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ТУЯА ААРЫЫ

Бо аарыгның өскүдүкчүзү микробтардан безин чүс-чүс катап биче вирус деп хензиг дириг организм болур. Ону чүгле канчаар-даа аажок улуг күштүг электроннуг микроскоп-биле 82 муҢ катап улгаттырып тургаш көрүп болур. ПолиомиэлиттиҢ вирустары баш мээзиниҢ болгаш оорга чүнүнүҢ иштинге маңгыс өзу-биле үрежип көвүдевишаан, ол органнарның клеткаларын үрегдеп, туяа аарыын өөскүдерлер.

Полиомиэлиттен аараан азы ооҢ вирустары бар кадык-даа кижилер шак ол коргунчуг аарыгның тарадыкчылары болур. Аарыгның вирустары колдуундала кижиниҢ кадыг, суук албаныбиле кады ылгалып үнер болгаш оон кадык кижилерге полиомиэлитти тарадып болур. КижиниҢ организминче ол вирустар чүгле аас дамчыштыр аъш-чем-биле кады кире берип болур. Ынчангаш уругларны чемгерер мурнунда оларның холдарын, аяк-саваны эки чууру кончуг чугула.

ПолиомиэлиттиҢ баштай билдиртип келир демдектери болза эьт изиир, баш аартыр, чөдүртүр, чүстерге, ооргага, моюнга аарышкылыг черлер тыптып келир, боостаага кызыл черлер бар апаар болгаш аажок пакаладыр.

Полиомиэлитти баш бурунгаар чайладырының хемчеглери — бичии уругларның хирлиг сугларга эштирин чөпшээреверенер, мырынай аргажок чугула эвес таварылгада оларны магазиннер, столоваялар болгаш өске-даа хөй-ниитиниҢ черлеринче эдертпенер, сүттү болгаш сугну уругларга чүгле хайындыргаш ижиртинер, ногааларны болгаш чимистерни уругларга бээр мурнунда эки чуңар.

Полиомиэлит уругларның хол, будун билинместедиринге чедирер. Ынчан чүгле тускай гимнастиканы болгаш өске-даа эмчи методтарын ажыглап тургаш ону эдип болур.

Полиомиэлиттен аарып эрткен бичии уругларны туюлунга чедир экиртир эмнеди-нер!

Полиомиэлитке удур тарылганы ол аарыгның вирустарындан кылып белеткээн тускай чүүл-биле чорудар. Ол кижиниҢ кадыкшылынга бичии-даа хора чедирбес, тарылганы 2-ден 20 харга чедир чорудуп болур. Полиомиэлитке удур тарылганы үш курстуг азы бүдүн чартык ай болгаш-ла үш катап чорудар.

Ада-иелер! Уругларга полиомиэлитке удур тарылганың долу курузуни эрттирерин хандырыңар.

ОБЛАСТЫҢ САНИТАРЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Богдан Хмельницкий» — 11,30 шакта. «Эстпектерни дидим эртип тур» — 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда, (биче залга): «Улуг вальс»—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ: «Кер-Оглы» (өөнүт, делгем экраныг) — 11.15, 1.15, 3.15, 9 шактарда. «Алёшаның ынакшылы» — 5.15, 7.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чалгыннарда сылдыстар»— 1 шакта. «БалтийниҢ дээри» (1-ги сериязы) —3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Согур музыкант»—5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүңер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуҢ 24-63, редакторнуҢ оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысаалгалыг дежурныйынын 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистерининиҢ 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистерининиҢ 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистерининиҢ 21-27, литажылдакчыларныҢ 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларныҢ 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01006. Чагыг № 1253. Культура эргелелинин типографиязы